Priča o Juditi u djelima starih hrvatskih pisaca

Tubić, Ivona

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:977321

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet

Ivona Tubić

PRIČA O JUDITI U DJELIMA STARIH HRVATSKIH PISACA

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Milovan Tatarin

Osijek, 2016.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet

Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Jednopredmetni diplomski nastavnički studij Hrvatski jezik i književnost

Ivona Tubić

PRIČA O JUDITI U DJELIMA STARIH HRVATSKIH PISACA

Diplomski rad

Humanističke znanosti, filologija, kroatistika

Mentor: prof. dr. sc. Milovan Tatarin

Osijek, 2016.

SADRŽAJ

Sažetak ……. 4
1. Biblijska priča o Juditi …….. 5
2. Marko Marulić: *Judita* ……... 6
3. *Komedija od Juditi* ……...……...…… 18
4. Ignjat Đurđević: *Početak tragedije imenovane Judita* ……...…….…… 21
5. Antun Gleđević: *Oslobođenje Betulije* ……...…… 24
6. *Judit victrix Holofernis* ……...…….28
7. Ivo Roše: *Tragedija od Judite* …….……..……. 36
8. Sličnosti i razlike priče o Juditi u djelima starih hrvatskih pisaca ……..…… 37
9. Zaključak …….…… 43
10. Literatura ……...…… 44
11. Prilog: *Judita* ……..……...…… 46
Životopis ……..……...…… 65

Sažetak

U radu je riječ o dopreporodnim obradama biblijske priče o Juditi: *Judita* Marka Marulića, anonimno pučko prikazanje *Komedija od Juditi*, *Početaka tragedije imenovane Judit* Ignjata Đurđevića, *Oslobođenja Betulije* Antuna Gleđevića, anonimna drama *Judit victrix Holofernis, Tragedija od Judite* Ive Roše iz Vrbnika. Utvrdit će se sličnosti i razlike između biblijskog predloška i hrvatskih interpretacija priče o Juditi te sličnosti i razlike između interpretacijâ na tematskoj i motivskoj razini.

Ključne riječi: biblijska priča, Judita, Marko Marulić, Ignjat Đurđević, Antun Gleđević, Ivo Roše iz Vrbnika, *Judit victrix Holofernis, Komedija od Juditi, Tragedija od Judite*

1. BIBLIJSKA PRIČA O JUDITI

Starozavjetna priča o lijepoj i hrabroj udovici Juditi, koja je bila spremna na žrtvu za svoj narod i rodni grad Betuliju te ga spasila od asirskog vojskovođe, poslužila je kao uzor mnogim hrvatskim piscima. Grčki tekst nije originalno djelo, a original na hebrejskom je izgubljen. Knjiga o Juditi (Jdt) je deuterokanonska knjiga što znači da je bilo izvjesne neodlučnosti glede njezina prihvaćanja, no katolici su ju prihvatili i ne smatraju ju manje autoritativnom od protokanonskih spisa. U Istočnu je Crkvu ušla tek nakon Carigradskog sabora, a u Zapadnu za vrijeme Rimske sinode. Židovi i protestanti ne prihvaćaju deuterokanonske priče jer sadrže nebiblijske doktrine i povijesne netočnosti, a one su u priči o Juditi brojne: Nabukodonosor se pojavljuje kao kralj Asiraca koji vlada u Ninivi, Holoferno i Bagaos nose perzijska imena, a događaji se odvijaju u Palestini iza sužanjstva, dok zemljom upravlja veliki svećenik Joakim sa starješinama, u zemlji nema idolatrije i sve se odvija oko Hrama. No, iz povijesti doznajemo sasvim suprotne činjenice: Nabukodonosor je babilonski kralj koji nije nikad stupio u Ninivu, koju osvaja i ruši njegov otac Nabopolazar. Perzijski kralj Kir ruši babilonsko carstvo te daje slobodu Hebrejima 537. godine. Hram podižu 515. godine. Ime Betulija nije poznato, dok je neki povjesničari traže u blizini Dotaina, možda Seh eš Šibel, 8 km od Genina; drugi ju poistovjećuju s Betelom ili Betuelum u plemenu Šimunovu. Judita je bila plemena Šimunova i pisac prenosi ime junakinje u sjevernu Samariju. Treći pak vide simbolično značenje: betula = djevica.[1]

[1] http://amdg.ffdi.hr/jdt_hranilovic.htm, zadnji put posjećeno 15. 9. 2015.

2. MARKO MARULIĆ: »JUDITA«

Ep *Judita* tiskan je za Marulićeva života, no čekao je *editio princeps* dva desetljeća. Posveta je datirana 22. travnja 1501., a tiskanje je završeno 13. kolovoza 1521. Iz pisma Jeronimu Ćipiku, napisanom približno tri mjeseca nakon datiranja posvete (19. srpnja 1501.), saznajemo da je Marulić ep napisao u jednom dahu. U tome pismu također imenuje hrvatski kao materinski jezik. U pismu Ćipiku od 2. studenoga 1501. podsjeća ga da mu je već pisao o *Juditi* i moli ga da mu rukopis pošalje natrag, ako nije počelo njegovo tiskanje, jer da bi ga još kratko doradio i ponešto ispravio te odmah poslao natrag u Mletke. Nije poznato je li se ta želja autoru ispunila, ali je malo vjerojatno da je Marulić dvadeset godina nakon što je ep završio iznova radio na njemu, dok su hipoteze o tobožnjem nepoznatom izdanju *Judite* još klimavije, jer bi to izdanje našlo odjeka u Marulićevoj posveti. *Judita* je posvećena don Dujmu Balistriliću. Marulić u posveti objašnjava kako je čitajući Stari zavjet naišao na priču o Juditi i odlučio ju istumačiti hrvatskim jezikom za sve one koji ne razumiju latinski i talijanski jezik. Pavao Pavličić navodi kako Marulić u posveti ne daje samo pohvalu Balistriliću nego nudi i precizne upute za recepciju djela jer kaže kakve učinke *Judita* treba imati na naslovnika (ne treba da ga zavede kao što je Holoferna zavela Judita, nego ga okrijepiti u vjeri), potom kako se Balistrilić treba odnositi prema djelu (časno, kao svećenik Eliakim prema Juditi), a onda i što treba o njoj misliti (da ju hvali gdje god stigne).[2] Marulić ima potrebu svoj tekst opravdati jer ima literarni oblik i služi se stilskim figurama pa tvrdi da je postupio kao stari pisci kojima nije bilo samo dovoljno ispričati fabulu, nego su običavali tekst opremiti ukrasima. Literarni ukrasi nisu ni zbog čega potrebni no nisu ni štetni, oni imaju svoju svrhu, jer privlače pažnju, vesele oko, čine da se temeljna priča lakše primi.[3] Pavao Pavličić zaključuje kako *Judita* nije napisana za one koji ne znaju čitati latinske i talijanske knjige, za njih bi bilo dovoljno samo ispričati priču, jer njima nikakvi *začini* nisu bitni; upravo suprotno, *Judita* je namijenjena literarnim znalcima, koji već poznaju priču iz Biblije, ali ih zanima kako je autor priču ukrasio.[4]

Za razliku od biblijske priče, *Judita* započinje kratkim određenjem epske teme te nakon toga slijedi invokacija Boga:

[2] Pavao Pavličić, *Žito urešeno cvijećem*, u: *Skrivena teorija*, Matica hrvatska, Zagreb, 2006., str. 12.
[3] Nav. dj., str. 17.
[4] Nav. dj., str. 19.

Dike ter hvaljenja presvetoj Juditi,
smina nje stvoren'ja hoću govoriti
zato ću moliti, Bože, tvoju svitlost,
ne htij mi kratiti u tom punu milost.
Ti s' on ki da kripost svakonu dilu nje
i nje kipu lipost s počten'jem čistinje;
ti poni sad mene tako jur napravi,
jazik da pomene ča misal pripravi.
Udahni duh pravi u mni ljubav tvoja,
da sobom ne travi veće pamet moja,
bludeći ozoja z družbom starih poet,
boge čtova koja, kimi svit biše spet.
Da ti s' nadasve svet, istinni Bože moj,
ti daješ slatko pet, verni si ti pokoj,
a ne skup trikrat troj divička okola,
pridavši još u broj s kitrom Apola.
Uzdvigni odozdola glas moj k nebu gori
da der u tvem dvori budu ti uslišan,
dokol izgovori od Judite pisan. (I, 1–19)[5]

Dunja Fališevac navodi kako Marulić u opisu likova služi razvedenim homerovskim usporedbama. Tako Marulić opisuje Nabukodonosorov nemir i nesanicu te ga uspoređuje s bijesnim psom, čitatelju vrlo zorno predočuje Nabukodonosorov lik, omogućuje vizualizaciju epskog junaka i razumijevanje njegova stanja:[6]

Kralj tako jiduje – sunce svitla lica,
na zapad minuje, za more skri nica';
noć jure podtica da narod, živine,
človik, zvir i ptica, pustiv teg, počine
Sam ov do istine, pripun rogobore,
ležeć na perine, usnuti ne more.
Ojme, moj nebore! Gospodstvo ča t' prudi?
Ne bdi sad nitkore; tebe misal trudi.
Kakono kad bludi sobom simo-tamo,
bisan pas meu ljudi, pojti ne umi kamo,
ner se varti samo ter ujisti preži,
onamo, ovamo, ciri se i reži.
Tako t' ov, ki leži, misleći, sasvima
ništare ne teži, a pokoja nima;
glavom svuda kima i sobom privraća,
posažmi očima, da san se odvraća.
Jere se navraća pečal ka ga karti,
ter skupost pribaća sve hteći odarti:

[5] Marko Marulić, *Judita*, Europapress holding, Zagreb, 2008., str. 13. Svi navodi iz djela bit će doneseni po tom izdanju.
[6] Dunja Fališevac, *Figura u epu*, u: *Tropi i figure*, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta, Zagreb, 1995., str. 411.

sve joj daj požarti ča želi od svita,
li neće do smarti nigdare bit sita. (I, 85–104)

Dunja Fališevac navodi i kako Marulić opisom zore, koji se temelji na brojnim figurama, najčešće personifikaciji, prelazi na novi vremenski odsječak te je tako osposobio fabulu da prebrodi problem diskontinuiteta priče:[7]

Još iz dna izvita ne biše sva zora,
ni rosa sa cvita opala, da gora
biljaše jur zgora visoko varhami,
a struja od mora mišaše iskrami.
Jure noć s tminami doli pošla biše,
da još dan s zrakami uzišal ne biše,
kada se skupiše vićnici u komori,
jer jih kralj zoviše, kim tako govori: (I, 105–112)

U Bibliji nalazimo kratak opis Juditina ukrašavanja koji Marulić znatno proširuje:

Svuče sa sebe kostrijet, opra vodom tijelo, namaza mirisnom mašću, počešlja kosu i stavi privjes na glavu, odjenu se u svečane haljine u koje se odijevala dok je još živio muž njen Manaše. Obu sandale, metnu narukvice, ogrlice, prstenje, naušnice i sav nakit: uresi se što je mogla ljepše da bi očarala oči ljudi koji je budu gledali. (Jdt 10, 3–4)

Mirko Tomasović navodi kako je iz prizora kićenja vidljivo da je Judita oblikovana po predodžbi onodobne venecijanske *donne*:[8]

Toj rekši, izvi se iz vriće i vodom
po puti umi se i namaza vonjom.
Splete glavu kosom, vitice postavi,
kontuš s urehom svom vazam na se stavi;
s ošvom ruke spravi, uši s ušerezmi,
na nogah napravi čižmice s podvezmi,
s urehami tezmi, ča mi je viditi,
dostojna bi s knezami na sagu siditi;
i jošće hoditi na pir s kraljicami
i čtovana biti meju banicami.
Zlatnimi žicama sjahu se poplitci,
a treptljicami zvonjahu uvitci;
stahu zlati cviti po svioni sviti,
razlici, ne ritci po skutih pirliti,

[7] Dunja Fališevac, nav. dj., str. 412.
[8] Mirko Tomasović, *Marko Marulić Marul*, Erasmus naklada, Zagreb, 1999., str. 202.

svitlo čarljniti ja rubin na parstih,
cafir se modriti, bilit na rukovih
biser i na bustih, i sve zlatnih plas
sjati se na bedrih prehitro kovan pas.
Velike urehe glas da liposti veći
kâ biše kako klas iz trave rasteći,
al kami, kî steći u zlato, zlatu da,
izvarsno svitleći, da zlato većma sja.
Tako t' ona prida uresi krasosti
poveća ner prija od njeje liposti.
I to ne bi dosti, kako pismo pravi,
jer te take spravi ne bihu od bludi,
da svete ljubavi i pravednih ćudi:
zato joj posudi da tko ju ugleda,
svak joj se počudi i za njom pogleda. (IV, 1086–1115)

Stipe Botica ističe kako je najrelevantnije lirsko mjesto i u cijelosti sukladno usmenoknjiževnoj lirici prikaz Judite.[9] Već u prvom pojavljivanju Marulić Juditu opisuje snažnim izričajem: *svih nadhaja lipostju, dobrotom* (III, 254). Za Boticu tu su relevantne sve četiri riječi: svi, nadhajati, lipost i dobrota. Ističe kako su prve dvije uobičajeni toposi obično rabljeni u latinitetu, dok je *lipost* glavni motiv hrvatske usmene lirike, a *dobrota* svojstvo bez kojeg nema pozitivnoga lirskog subjekta u hrvatskoj usmenoj lirici. Pučki senzibilitet može posvjedočiti i usporedba da je Judita kao *klas iz trave resteći* (IV, 98). Osobito je impresivna svjetlost i bjelina njezine pojave, Marulićeve usporednice *sunce* i *zlato* imaju simbolično značenje i znak su spiritualizacije i čistoće. Botica navodi kako je u narodnoj kulturi silna svjetlost, koja potječe od ukrasa i zlatnog uresja, hiperbolična i najčešće je znak utopijske težnje za posjedovanjem. U ukrašenu Juditu *udivljeno svi gledaju* (IV, 116–119).

Mirko Tomasović ističe kako je Marulić upotrijebio kumulativnu stilsku figuru, tzv. katalog, interpoliravši ga u parafrazu kao humanističku literarnu amplifikaciju te je tome prilagodio i frazeologiju pa je katalog protkan izrazima *lipost, liplja*, *lipa*, *obraz, kip*, *ljubav*. U prvom katalogu, katalogu lijepih žena, Juditina se ljepota uspoređuje s ljepotom čuvenih biblijskih i antičkih žena (Bat-Šeba, Dina, Suzana, Tamara, Estera, Dalida) te mitoloških ljepotica kao što su Dafne, Dijana, Siringa, Dejanira i Helena:[10]

[9] Stipe Botica, *Marulićeva Judita i hrvatska književna tradicija*, Colloquia Maruliana, IX, Split, 2000, str. 270.
[10] Mirko Tomasović, nav. dj., str. 204.

Vratar vrat odklopi, svi se ustupiše:
one steruć stopi, naprid postupiše.
Tad se usčudiše svi, vidiv Juditu,
tako lipa biše i u takovu svitu.
Liplja, mnju, na svitu ni bila ku kralj svet
vidiv u pohitu dvimi grisi bi spet.
Al ona, kuno uzet ljubavlju vze Sikem,
s česa razsut i klet osta s njim grad Salem.
Al ku vidiv ognjem jur studena starost
užga se dviju prem, kim sva laž da žalost.
Ali kuno hitrost Amona prihini,
ki meča ne bi prost dilj sile ku čini.
Al ke toko scini Asuer uljudstvo,
da na njoj zamini kraljice oholstvo.
Al cić ke obilstvo od filistinskih njiv
požga, pustiv mnoštvo lisic, Sansonov gnjiv.
Al ona koj odkriv otajstva istinu
i u krilo se uviv izgubi jačinu.
Da ovih krivinu, u kih jest, odkladam,
liposti, ne rič inu, Juditu prikladam.
Koj jošće nakladam, ako ni laž i hin,
kupeći ča skladan od poetskih tašćin.
Mnju, ti bi Apolo lin tirati Dafnu bil,
sad kad tesalskih stin ovu da bi vidil.
Siringu bi odpustil sin Merkurijev Pan,
ugledal da bi bil ovu gredući van.
Po Cinte gore stran kakono lovljaše
Diana luk napan, taka se vijaše.
Kada se boraše za z Dijanirom stat
Herkules, koj mnjaše da par neće postat.
Kip, obraz tere vrat ove zgledal da bi
vargal bi se navrat, al se boril ne bi.
Ča veće dim tebi? Paris taku ženu
imal da bi sebi, pustil bi Helenu,
ku Garci odvedenu, jer opet nimaše,
Troju podsedenu dest lit arvaše. (IV, 1124–1159)

U katalogu hrabrih žena Marulić hvali Juditin čin ubojstva Holoferna te navodi jake žene iz mitologije i Biblije čija su djela vrijedna hvale, kao što su Delbora, Jahela, Dijana, Hekuba, Hipolita, Pentesileja, Semiramis, žene iz Sparte koje nisu bježale pred napadom kralja Pira, žene koje su radije počinile samoubojstvo nego se predale Cimbrima:

A sad veras snaga mojih nju hvaliti
slaba jest i naga. Ništar manj naviti
neću se šćediti hvale, koko mogu,
jer se isčuditi dilu nje ne mogu.
Smionost svoju mnogu ukaza Delbora,

kad razbi nalogu vojske kon Tabora,
da čast togaj stvora z Barakom razdili
i s ljudmi njih dvora ki biše u tom dili.
Jahele još sili hvala se pomina
jer kralju uhili od Kane Jabina.
Kadano bi smina Sisaru ubiti
kino k njemu plina općaše nositi.
Da to učini sama a samomu,
i čaval zabiti jur pristrašenomu
laglje je ner tomu ki steć meu svojimi
prićaše svakomu da će vladat svimi.
Još je dika s timi i onoj ka Sibi
svitom svojim snimi glavu kako ribi.
Grad jur na pogibi tad Abela biše
i u toj potribi tim se slobodiše.
Da toj učiniše jednomu vele jih,
a njoj hvala biše ka na to svede jih.
Da ka meu veće jih sama vojvodu ubi
i tim zatira svih, koli slavnija bi.
Palas smila ne bi toko ni Diana,
prizvavši joj k sebi s strilami Peana.
Ni kano Trojana kralju nos odrubi,
sasvim desperana, jer joj sina zgubi.
I keno suzubi muških vojask stahu,
jake kako dubi, hrabro se nošahu,
na konjih ticahu prez sasa desnoga,
gdino prižimahu kopja bodežnoga.
Ne bi smile toga u obraz pozriti,
a smila je koga Judita zgubiti.
Koj poni Hipolitl, koj Pantasileji,
more se saviti kruna, ka je oveji?
Ni slave takeji dostojna, ka kada
ču na svojoj meji Babilona grada,
da se sam oblada, od nje se odvargši,
opet ga podklada, kose ne uzvargši.
Ni keno ner svargši neprijatelja s konj
i život mu stargši, mečem sikući po nj.
Takov tada zakon biše meu Zamate,
nimahu taj poklon da budu mužate.
Ni ke Pira z bate rekoše odrinut
ispod Sparte da te, ali s njom izginut.
Zato od nje minut inamo ne htiše,
Pir osta ostinut jer se i one riše.
Ni ke, kad razbiše Cimbre rimske sile,
same se ubiše jer nisu hotile
da budu sidile žive pod inimi,
ner u boj hodile tada bihu s kimi.
Ni ona ka primi od Meleagra čast
jer parva meu svimi prosrili prascu mast.
Prascu ki svaku slast kalidonskih dubrav

(toku imaše vlast) gubljaše ne sustav.
Svih tih zajedno stav, ter Judite hvale
s hvalami njih pristav, reć ćeš: Njih su male. (VI, 1854–1911)

Dunja Fališevac navodi kako nakon kataloga hrabrih žena pripovjedač izlazi u prvi plan:[11]

Svih tih zajedno stav, ter Judite hvale
s hvalami njih pristav, reć ćeš: njih su male,
pri toj su ostale kako pri hartu zec,
pri sokolku gale, pri sunačcu misec.
Njih jošće slave breč po zemlji boboni,
po zemlji (j)e nje teč – a na nebi (j)e ni.
Juditina zvoni i visoko gori,
gdi (j)u s sobom poni, gdi su an'jelski kori,
gdi su rajski dvori, Kerubin, Serafin,
gdi su svetih zbori, gdi Bog i božji sin
gdi (j)e svitlost prez tmin, radost prez pečali,
gdi ni konac ni fin dobru nje ni hvali.
A sad, ki ste iskali segaj svita slavu,
ki ste nastojali imit slug zastavu,
ki li dvigši glavu vojske ste vodili
i svita daržavu poda se podbili;
Ki ni svojoj sili, ni svomu blagu broj
reći ste umili, živeći u pokoj
i u raskoši svoj: vi(j)te, je l' dika ta
vaša takmena ovoj ka se Juditi da?
Ona se sada sja, vi ste u tamnosti.
Nju radost obuja, vi ste plačni dosti.
Ona je u milosti kralja nebeskoga,
vi ste u gardosti djavla paklenoga.
Tim ti se svakoga slava vred zamini,
ki zabivši Boga, svit ljubi i cini.
Da tako ne čini presveta Judita,
zato Bog učini da je blagovita.
Da se po sva lita i po vikov vike
hvala nje počita, nje pronose dike
po mora, po rike, po zemlje okol vas,
i gdi sve vernike sabire vičnji spas.
Jur poni svaki nas nju hti(j)mo sliditi.
Jur počnimo danas pobožno živiti:
moliti, postiti, ponizit dušu i put,
ostrine nositi, gizdav odvrići skut.
Daržat čistinje put, telu ne dati last,
da svagdan truda prut, da nam ne da napast.
U svem Bogu dat čast, a ne moći svojoj.
Da Duha Sveta mast pomaga vazda njoj. (VI, 1910–1929)

[11] Dunja Fališevac, nav. dj., str. 419.

Treći je katalog u funkciji deskripcije pijanaca i izješa. Tako pri opisivanju Holofernove neumjerenosti u jelu i piću Marulić donosi kao primjer mitološke i biblijske osobe koje je alkohol koštao života ili ih naveo da žale za učinjenim, kao što su Noa, Lot, Aleksandar, Lacid, Krisip, Arceslav, Antiok, Marko Antonije:

Da kada se opje, zaspi i zahrope,
požre takoj osje, da veće ne sope.
O, kino se tope u žartju mnogomu,
vijte kako opet život sad ovomu!
Ne njemu samomu grih je ta naudil,
da jošće svakomu u kom je ikad bil.
S toga je izgubil Adam s Evom milost,
ku je najpri jimil, svih vrašgi u žalost.
Noe svoju sramost odkrivši grubo spa
kad ga obali jakost vina ko garlu da.
Lota kad pjanost ja, ne znajuć spi uz kih,
ma njim, kim biše ća, čini sinov svojih.
Esau liše tih parvorojen'ja čast
i blagoslovi svih otčevi zgubi slast.
Jer davši garlu vlast pri voli požriti
od zdile jedne mast ner sve to imiti.
Puko božji živiti o pići nebeskoj
počan, ja marziti, objistan jur,na toj.
Egipatski lonac loj želeći, ushvali,
i njih mnozih zatoj Bog smartno popali.
Običaj on zali sinov Hele popa
ki su umicali meso iz ukropa.
Smartju jih pokopa, vze njemu popstvo,
jer ne poja stropa na njih nepodobstvo.
Vino ter oholstvo Aleksandra smami
tako da ubojstvo sojimi rukami
stvori, pak suzami lica gorko umi
obujat tugami: toko draga ubi.
Centaure pogubi Peritov s Lafiti,
jer hvataje zubi, jer pijani i siti,
oni kih počtiti njih dostojaše se,
za žene zaditi ne sramovaše se.
Saki zagubiše se kad u Cirov okol
stupiv, obijaše se, opiše. I pokol
legoše kako vol, on na nje napusti,
razbi jih, da jim bol živih jih ne pusti.
Vino život shusti Lacidai Krisipa.
Mudrost on njih usti začarani taj sipa.
Taj konac opipa pitanski Arceslav
i on pjan udipa u Karonovu plav.
Toj se hudnji dav Antiok, moguć kralj,
jako kakono lav, s kimi je za stol stal.
Bi jih pjan. Bi njim žal. Tarpiti ne htiše

sramotu i pečal ter ta ga ubiše.
Bolje mu biše u boj smart prijati
još kada imiše sa Rimljani rati
nere živu stati do stotin lit roka
pak konac imati tolika priroka.
Raskoša obroka i vina ko sarka
učini žestoka Antonija Marka:
silan po Rim tarka vlastele koljući
njih blago raztarka kuhačem dajući.
Toj ga potičući Kleopatru ljubi,
ženu pušćujući. Po tom sebe zgubi. (V, 1429–1482)

Dunja Fališevac navodi kako opis Holoferna u epu obavlja nekoliko funkcija: opis fizičkog izgleda omogućava čitatelju da u mašti stvori osjetilnu i vizualnu sliku, usporedba Holoferna s nestriženim ovnom daje čitatelju uvid u Holofernov karakter i priprema ga na recepciju Holoferna kao negativnog junaka:[12]

A on ti si(j)aše oholo, visoko,
a sam pogledaše po vojsku široko;
karvavo mu oko, čarljen biše obraz,
brada jur nikoko prosida, debel haz.
Poćaše se i u mraz, toko biše pritil,
vas obal kako praz ki još ni stržen bil.
A biše se povil svionim skenderom
i gojtane pustil, kićene biserom.
Šapka staše s perom na glavi, doli pak
na bedrih sa srebrom sablja tere bičak.
Gledaše ti ga svak; lipo ga odivaše
dolama, ke utak zlatom prosivaše. (I, 233–244)

Nakon kataloga pijanaca Marulić opisuje pijanoga Holoferna i njegovu svitu. Dunja Fališevac ističe kako Marulić oblikuje niz »niskih« grotesknih pjesničkih slika, nabraja banalne karikaturalne detalje, koji počivaju na živoj metaforici i izrugivačkim usporedbama, te završava apostrofom čitatelja i upozorenjem da se pijan čovjek pretvara u svinju:

Oloferne stati na noge prejedva mogaše.
Jer jati koko mogahu dva
toliko sam on zva i obuja ga san.
Vagav zatvaruć, zva inih da gredu van.
Idoše na svoj stan, sobom teturaje,
jerbo ne jedan žban popiše spi(j)aje:
redom začinjaje, zdravicu obnose,

[12] Dunja Fališevac, nav. dj., str. 413.

jednu popi(j)aje, a drugu donose.
Pojdoše zanose tud ovud nogami.
Sami se nadnose, kimljući glavami.
U obraz jim plami a na nosu para,
i na brade prami lašćaše se ckvara.
Tarbuh kako žara nadmen odstojaše.
Rič, ku potopara, jazik prikošaše.
Sviste ne saznaše, ctakljahu jim oči,
rugo njimi staše i smih se potoči.
Jer niki o ploči udri sobom pad se,
niki se pomoči, niki kara svad se,
niki daržat rad se, druga uhitiše,
ter i z drugom zad se uznak uzvarziše.
A niki rigniše, niki se gnušahu,
a niki ležiše, niki na nj padahu.
A druzih nošahu, stavit jih na odar.
Toko se saznahu koko martav tovar.
Tko će imiti var ustegnuti garla,
pogledaj ovi bar ter vi(j) je l' umarla
tuj čast i doparla tamnost i gardinja,
ka je oto svarzla da je vitez svinja. (V, 1501–1528)

Stipe Botica ističe kako je hrvatska usmena književnost u izrazito teocentričkom duhu i nema drugoga svemogućstva osim Božjega, to je nešto prirodno i samorazumljivo. Ne dolazi u obzir nikakav antropološki nadomjestak: u usmenoj književnosti, kao i u Marulićevu epu, pokazuje se što se događa kad netko hoće zauzeti Božje mjesto. Ili još točnije: što znači *pravi Bog* i *bog Nabukodonosor*, kako ga više puta zove Oloferno:

I vas židovski dvor vidit će da je bog Nabukodonosor, ki je toliko mog. (II, 32– 326)

Marulić je pokazao u što se pretvara takvo stajalište: u vlastito samouništenje. Za hrvatsku tradicijsku kulturu, u svim njezinim pojavnim oblicima, Bog je isti onaj za koga Marulić kaže *ki je nebes više i ki svaka more* (V, 209). Stipe Botica navodi kako su odrednice: *nebes više* i *svaka more* u hrvatskoj tradicijskoj kulturi pokretači svakoga govora o Bogu i slika neznatnosti čovjeka u takvom suodnosu.[13] Botica ističe uporabu *prilika* kao važan Marulićev stilski (i stilistički) postupak. Sve su usporedbe iz života, iz neposredne stvarnosti: najčešće unutar morskoga krajolika, iz ratarskog i općenito seljačkog života, iz biljnoga i životinjskog svijeta.[14]

[13] Stipe Botica, nav. dj., str 267.
[14] Nav. dj., str. 268.

Ozija treba umiriti zabrinut, nestrpljiv i hirovit narod:

U veliku pečal, s plačnima očima
Ozija ustarhal staπe meju njima,
Kako ki strašnima vitri zagonjen brod
Mev vali mnogima vodi prik slanih vod;
Svarta korablji hod ne kuda bi hotil,
Da dajuć jidrom god kud jih je duh zavil;
Li joπ se je usilil kokogod se oprit,
Dokla je tamun cil, ne hteć o školj udrit (III, 217 – 224).

Kad se Judita vratila s Olofernovom glavom:

Ozija tuj biše, od veselja suzi,
radosno uzdiše videć konac tuzi
Kakono ki upuzi u porat jur mnećі,
Da ga val pogruzi – vitar strašno dmećі,
U sebi misleći, ter spasan ku stiže:
Hvalu Bogu dviže da ga ne poklopi
More i ne stiže, kô mnozih potopi. (V, 302–308)

Kad su asirski vođe vidjeli obezglavljenog Oloferna:

Svi se pristrašiše, kako komu gavun
Vali zbiv odniše argutlu i tamun;
Dimajući garbun jidrom paha, hahće,
Miša s morem salbun, on od straha darhće. (VI, 73–76)

Marulić je djelo prožeo i brojnim primjerima poslovičnog blaga: izreke, aforizmi, krilatice, sentence. Stipe Botica ističe dva primjera:

Piše ti na prahu i po salbun sije
Ki se oholu bahu svìt dat usiluje. (II, 329–330)

Ako Bog ne svida, na branicih vahtar
*Zaman bdi i sida, a na vratih vratar. (*III, 123– 124)[15]

[15] Nav. dj., str. 269.

Botica navodi kako je Marulić lirizirao neke motive koji su tipični u usmenoj lirici, primjerice motiv vode – zdenca. To ljupko mjesto hrvatske usmene lirike (a i hrvatske renesansne lirike) potaklo je brojne romance i sve ono što je okupljeno oko romanesknog prikazivanja. Taj motiv ima i biblijsku paralelu (Izak i Rebeka, Tobija i Sara na zdencu). Marulićeva voda ima sasvim drukčiji kontekst i znak je borbe između života i smrti.[16]

Kada govori o Juditinoj starosti Marulić spominje tri suđenice iz grčke mitologije – Kloto koja započinje presti nit života, Laheza koja ga nastavlja i Atropa koja siječe nit:

> *Do stare starinje živi u počten'ju.*
> *Lakesis trudi nje ču tad u preden'ju,*
> *Kloto u vraćen'ju, Antropos pririza,*
> *kad ona življen'ju sto i pet lita stiza.* (VI, 2058–2061)

U *Juditi* je vrsno obrađen motiv neuspjelog uzimanja grada, snagom ili na prijevaru, motiv koji je izrazila epska pjesma. I u *Juditi* silna vojska napada, poziva se na predaju, malobrojni branitelji odolijevaju napadima i ne prihvaćaju predaju. Da bi se dinamizirala radnja, u zaplet ulaze likovi koji se svojim karakteristikama izdvajaju – Akior kod Asiraca, Judita kod Židova. Akior, jer je osporio Olofernov naum da će zauzeti grad, a Judita jer je prekorila Izraelce što su Bogu postavili rok dokad *mora pomoći* (III, 270). Izdvojene junake Marulić pokazuje u trenucima dvojbi, odlučnosti, gnjeva. Marulić je, pored Judite, plastičnije oblikovao Oloferna, njegov duševni profil, njegovu vanjštinu, opremu, konja, jelo. Botica ističe da je ipak najznačajniji Marulićev osjećaj za epsku relevantnost teške situacije: kako obraniti grad/domovinu? Ponestalo je snage, *uzmanjka jim jakost* (IV, 27). Marulić je cio kompleks razradio i dao mu pjesničku vizuru: *Ne bî tko bi se ril... / strah jih je svih ubil, svi su se pripali* (II, 113–114). U takvim trenutcima jedno nije uzmanjkalo: čvrsto uvjerenje da samo *Bog može pomoći*: *Bog vaš, ako njega budete moliti* (II, 208).

[16] Nav. dj., str. 270.

3. »KOMEDIJA OD JUDITI«

Hrvoje Morović objavio je u časopisu *Zadarska revija* prikazanje koje po jeziku i leksičkim osobinama pripada zadarskoj skupini. Riječ je o *Komediji od Judite* sačuvanoj u rukopisu koji se čuva u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Rukopis je pisan nemarnom rukom, prepun je naknadnih ispravaka i dopuna sa strane i povrh redaka. Te dopune su većinom pisane istom rukom kao i tekst, pa su zatim križane, no nalazimo i intervencije druge ruke. Grafičke osobine rukopisa ukazuju da je nastao koncem 17. ili početkom 18. stoljeća, a samo prikazanje i koje desetljeće prije. Mirko Tomasović u radu *Komedia od Juditi* ističe da je predstava imala isključivo bogoljubnu, gotovo obrednu namjenu, stoga u tekstu ne nalazimo opis Juditine ljepote, njezina ukrašavanja, ni učinka na druge i Holoferna, autor samo na jednom mjestu ističe da je bila »narehnjena« i »narišena«. Tomasović smatra da se zbog toga tekst čini dosta naivnim, jer se upravo u tim situacijama reflektira ključan dramski zaplet i razrješenje naratološkog sklopa.[17] Za razliku od Biblije, na kraju je izostavljen Juditin hvalospjev Bogu i prikaz njezine smrti. Prikazanje završava pohvalom velikog svećenika Joakima Juditi, koju prihvaća i puk, a nakon toga kor, koji se tada pojavljuje jedini put i koji izgovara pouku o oholosti i poniznosti:

Joakim sa svim popi ujedno:
Ti, Juditho slava si jerusolimska
i veselje svega puka izraviljska.
Od puka našega ti jesi poštenje,
zašto serce tvoje uzjačilo se je,
tere si junačko delo učinila,
pored da si vazda čistoću ljubila.
Zač, po smerti muža Nanasesa tvoga,
ti nisi poznala već muža drugoga.
Zato uzjačila te je božja ruka,
ter blagoslovljena biti ćeš do vika.

Puk vas:
Amen! Amen! Neka bude,
dokligodir ov svit bude!
Blagoslovna u svih vika
Judith, od žen vična dika!

Kor:
Neka od svuda svak dobro poznade,

[17] Mirko Tomasović, *Komedia od Juditi*, u: Dani Hvarskog kazališta II: Srednjovjekovna i folklorna drama i kazalište, Književni krug, Split, 1985., str. 198.

da ki se uzviši da vred na tla pade.
A ki se ponizi, da on se uzviši,
jer ga Svemogući iz nebes utiši.
Zato nek se čude slobodno svi ljudi,
videć da leži mert Oloferno l(udi)
koji, u višini svoje oholosti,
ni se bojal iste božje m(…).
Sad ga premogla Judith (…),
jer je tako htila (……).
Njemu slava (……)
sad i (……….). (III, 958–983) [18]

Tomasović navodi kako se u djelu nižu jednostavni dijalozi te se pisac trsi očuvati svečanost i doličnost biblijskog izričaja, ali pri tome koristi živi lokalni govor, tako da tekst često poprima obilježja pučke intonacije. To je vidljivo u sugeriranju Nabukodonosorove srdžbe:[19]

Nuncio:
Nabukodonozor, to dilo videći,
počel je sku'st bradu svim oštro pritećі. (I, 21–22)

U Joakimovoj naricaljki autor se koristi retorikom usmene poezije:

Eliakim:
Izraviljci moji, dica moja draga,
ne plačem se mene, nit mojega blaga. (I, 63–64)

Lokalan govor pronalazimo i u zapomaganjima koja u panici izgovaraju Joakim i Ozija:

Eliakim:
Ajme tuga! Ajme žalost! (I, 35)

Ozija:
Ajme! Ajme! Ajme!
zlo će bit za me. (II, 351–352)

Primjer lokalnoga govora nalazimo i u Juditinu govoru kad grdi svećenike zbog malodušja:

Judita:
A vi ki ste, ki tak' Boga skušajete,

[18] Hrvoje Morović, *Zadarsko prikazanje o Juditi*, Zadarska revija, 2, Zadar, 1973. Svi navodi iz djela bit će doneseni po tom izdanju.
[19] Mirko Tomasović, *Komedia od Juditi*, str. 199.

tere bespametne riči blebećete? (II, 435–436)

Tomasović ističe i kako drama sadrži gotovo naturalističke formulacije u odnosu na decentnost biblijske naracije, koje su međutim živopisne i zacijelo su izazivale komičan učinak kod gledatelja. To je vidljivo kad Vagao reagira na Akiorove oprezne riječi uzvikom:

Je l' se mogla 'zbljuvat koja psovka gora,
za oblajat nas i Nabukonosora! (I, 207–208)

Na to Vojvoda drugi Moabićanin dodaje:

Je l' munjen ov čovik, ki gre govoriti,
da nas 'ote pobit svih Izraeliti! (I, 209–210)

Komičan efekt izaziva Holoferno opisujući sebe dok nagovara Juditu na piće:

Pij, Juditho, dobra vina!
Ja sam veš pjan ko svinja. (III, 769–770)

Autor je, misleći na hranu i piće iz svoga otočnog zavičaja, u Abrinu torbu stavio kruh, sir, vino, ulje i manestru, dok je u biblijskoj priči Judita, uputivši se s Abrom u asirski tabor, ponijela kruh, vino, ulje, sušeno voće i ječmenu kašu:

Judith, dajući njoj robu, govori:
Najpri va nju stavi ov pun vina bocun,
kruh, manestru, ulje i sira bokun. (III, 591–592)

Tomasović ističe kako se u stihu koji slijedi, koji je naknadno precrtan u rukopisu, spominje i palenta. Također je nedvojbeno jasno da su Asirci kao nevjernici i osvajači predstavljali Turke, jer Judita Holoferna, u trenutku kad mu u biblijskoj priči siječe glavu, hvata za kosu, dok ga u zadarskom prikazanju hvata za perčin, koji označava Turčina. To je jedini turcizam u tekstu. Radnju i situacije u drami povezuje Nuncio, glasnik koji se pojavljuje i u asirskom i u betulijskom taboru. Za njega ne nalazimo pokrića u Bibliji, ali, kako Tomasović navodi, on se ovdje pokazao funkcionalnim jer razbija statičnost pripovijedanja i premošćuje poprišta događanja.[20]

[20] Nav. dj., str. 201.

4. IGNJAT ĐURĐEVIĆ: »POČETAK TRAGEDIJE IMENOVANE JUDITA«

Od drame Ignjata Đurđevića sačuvao se samo ulomak. U nekoliko prijepisa nalazi se još jedna drama iste tematike, naslovljena *Oslobođenje Betulije*. Ta se drama često miješa s Đurđevićevom. No *Oslobođenje Betulije* Antuna Gleđevića zapravo je prijevod drame talijanskog pisca Giroloma Giglija. Taj je prijevod nastao nakon 1697. jer je tada prvi put tiskan talijanski izvor.

Na samom početku Đurđević nam donosi kratak sadržaj, objašnjavajući da je promijenio ime kralja Arfaksada u Oštrimir:

> *Kraļ Nabuko od Asirije, uzohoļen er bješe pridobio i zarobio Arfaksada, kraļa od Medije, koji se za lašńi govor u ovoj traģediji Oštrimir naziva.*[21]

Osim imena kralja, Đurđević prilagođava i imena Holofernovih savjetnika i dvoranina, koji se nazivaju Mudroslav i Radostan. Đurđević uvodi lik zaručnice kralja Oštromira, koja se naziva Orlovica, no prerušena je u muško ruho i predstavlja se kao Bolnemir. S obzirom da u sačuvanim fragmentima govore samo muški likovi, za ženske likove saznajemo samo iz popisa likova na početku djela:

> *Orlovica, ńegova vjerenica, nepoznana pod muškijem ruhom i imenom od Bolnemira.*
> *Judita sveta udovica, vladika iz Betulije.*
> *Abra, ńe sluga.* (str. 222)

U prvom prizoru govore Holoferno i Akior; Akior upozorava Holoferna na izraelski narod i njihova Boga:

> *Ak. Iz Eģipta pucim ovim*
> *pleme i davńi rod se iznese;*
> *sviem državam i gradovim*
> *kananevskiem prostriše se.*
>
> *Hudovjerstvo ne htješe oni*
> *sliedit mjesta rodjenoga,*
> *pravedniema ter zakoni*
> *jedinoga štuju boga.*

[21] Stari pisci hrvatski, knjiga XXIV, priredio M. Rešetar, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1918., str. 222. Svi navodi iz Đurđevićeva djela bit će doneseni po tom izdanju.

On, er zlobni š ńih slobodom
satirahu ńih živote,
vrhnaravnom čudnom zgodom
eǵipskiem ih silam ote;

krvim bistre rieke izgradi.
prostrie u podne guste tmine,
hridje omekša, more utvrdi,
daždje pićom iz visine

Dokle ńega stavno i jako
poštovaše vjere puni,
svaku želu, htjeńe svako
žudjena im svrha okruni;

ali volе kad ńegove
pristupiše red i misô,
ńih je oǵnene kroz trjeskove
strahovito satarisô. (I, 53–76)

U drugom prizoru Akior izgovara monolog dok je zarobljen, kritizira Holoferna i naziva ga nevjernikom jer ne vjeruje u Boga:

Ak. Laž i himba svud jednaga
gosposkiem se skutom vrieži,
a priliepa vjernos naga
i ucviļena na tlieh leži.

U dvorovieh vjere nije,
gdi od istine svjetlos bliedi,
gdi tko tlapit boļe umije,
toga sreća sliedom sliedi.

Tiem razložno sreću izgubih,
bitje stekoh sej čemerno,
čiem očito ja zagrubih
nevjerniku služeć verno.

Nu ne scieni, himbo prika,
sveđ bit srećna po sve kraje:
kad te dvorńa izda slika,
tko te sliedi? što ti ostaje?

A od sunčanieh svjetla plama
vazda vjernos sja pod nebi,
pače uvieke ona 'e sama
zadovoļan ures sebi.

U nevoļah nie zamani
ufat pomoć zgar s visina:
jasna ẓora, zrak sunčani
iza noćnieh sliedi tmina.

U Oloferna jeda strena
kadgod uprem u mê poglede:
svak ’e sila do vremena,
a nevoļa redom grede. (II, 93–120)

U trećem prizoru razgovaraju Mudroslav i Radostan te saznajemo da je Judita već u asirskom taboru i da Holoferno sprema gozbu:

Rad. Bud’ što je udes jur zasjekô
mi hod’mo se vesliti.
er je danas, znaj, narekô
Oloferne pir čestiti

za prigrlit prigizdavu
svo’u Juditu uzdisanu
i kô ļi̇̀bi vernu i pravu
združit ljepos ńe sunčanu. (III, 269–276)

Oštromir, kako je Đurđević nazvao Arfaksada, u četvrtom prizoru otkriva da je zaljubljen u Juditu, no iz fragmenta ne saznajemo u kojem su se trenutku sreli ni kakav je njegov odnos sa zaručnicom Orlovicom. Taj dio plod je Đurđevićeve mašte i za njega ne pronalazimo temelja u Bibliji:

Oloferne mê sred boja
tielo sveza. kad me dobi,
a Judita, mâ gospoja,
dušu i život moj zarobi:

i što ’e teže srcu ogńenu
zastravļena ļubovnika,
jur ńu vidim posvojenu
od mojega protivnika. (IV, 301–308)

U završnom prizoru razgovaraju Ozija i Akior kako će Holoferno biti poražen. Iz sačuvanih fragmenata nije razvidno što je bilo s Oštromirom i njegovom zaručnicom. Također nema pohvale Juditi i opisa njezina potonjeg života i smrti što pronalazimo u Bibliji.

5. ANTUN GLEĐEVIĆ: »OSLOBOĐENJE BETULIJE«

Drama *Oslobođenje Betulije* sačuvana je u dvama rukopisima: br. 167 u Arhivu Male braće i br. 633 u Znanstvenoj knjižnici u Dubrovniku, pri čemu ni u jednom nije pripisana Gleđeviću, nego Ignjatu Đurđeviću. Leo Rafolt i Milovan Tatarin navode kako je Serafin Marija Črijević prvi pripisao tu dramu Antunu Gleđeviću, potom mu je pripisuje Franjo Marija Appendini, od njega taj podatak prepisuje Šime Ljubić, a Pavel Josef Šafarík navodi njezin naslov. Slobodan Prosperov Novak navodi kako je *Oslobođenje Betulije* prijevod drame *La Giuditta* Girolima Giglija. Na pitanje zašto je Gleđević svoju dramsku verziju biblijske priče naslovio različito od izvornika, Novak nudi dva moguća odgovora: takav je naslov Gleđevićevu djelu dao neki kasniji prepisivač; Gleđević se naslovom htio distancirati od drame poznatijeg suvremenika Ignjata Đurđevića. Djelo je žanrovski teško odredivo, podsjeća na talijansku *tragediu sacru,* no Leo Rafolt i Milovan Tatarin priklanjaju se hrvatskim književnim povjesničarima koji tekst promatraju u kontekstu dubrovačke melodramatike i/ili pseudolibretističke produkcije. »Gleđevićev je opus barokni i po stilskim i po generičkim odlikama, a upravo takvim ga čine hipertrofirani stil, dikcijske figure, jaka metaforika i žanrovski sustav, posebno pak misao o oholosti i zemaljskim taštim slavama iznesena u petom prizoru prvog čina u razgovoru Araspea i Argita«:[22]

Arasp(e)
Nu onomu slava ostaje
kî u hrabrenstvu dni dospije,
i nose ga na sve kraje,
svud spovijeda da bi prije.

Arg(ita)
Naša sasma, ah, ludosti,
što nam slava pak trebuje,
jeda čuju naše kosti
tko nas hvali, tko nas štuje?

Ovu slavu jesu iznijeli
oni kojijem tuđe omili,
da bi otimat boļe umjeli,
da bi plijene š ńom pokrili.

I Oloferne rad ńe plijeni

[22] Leo Rafolt i Milovan Tatarin, *»Oslobođenje Betulije« Antuna Gleđevića: jedna u nizu »scenskih Judita«*, Građa za povijest književnosti hrvatske, 37, Zagreb, 2010., str. 132. Svi navodi iz djela bit će doneseni po tom izdanju.

sela, grade i države,
nu se u svemu čini meni
da će ostat on bez slave.

Oholas ga mnoga druži,
a oholas smjenstvo prosi,
smjenstvo sreću, sreća okruži
sveđ onoga koga uznosi. (I, 465–484)

Za razliku od Biblije, u *Oslobođenju Betulije* mnogo se više naglašava Juditina ljepota:

Jud(ita)
Pripravi mi, dvorkińice,
zlato, biser, dragi kami,
da napravim moje lice,
da sam ljepos zlatnijem prami.

Cklo mi bistro jošter spravi,
da od ńega primim svjeta,
kô se posmijeh draži objavi,
kô se oko s okom sreta.

Sve urese, sve naprave
ja ću na me postaviti,
neka veće hvale i slave
meni budu poroditi.

Stvoriteļu od nebesa,
daj mi za ures zvijezde iste,
er znaš moga iz uresa
da će sinut misli čiste. (I, 289–304)

Abra je u Gleđevićevu prepjevu dobila zapaženiju ulogu, u govorima »u stranu« profilirana je kao površna, sumnjičava i tašta djevojka:

Abra (strane)
Tko bi mogao rijet inako,
lijepa žena a udova,
urešena kad je ovako,
zna se u svijesti što osnova. (I, 601–604)

Abra (strane)
Mene uresiti ne potrudi,
i mâ slika gdje je lijepa je,
nu gospođa svaka žudi
od svê sluge ljepša da je. (I, 613–616)

Abra (strane)
S Boga drazi miri bijeli,
ostavļam vas puna smeće,
strah me, strah me, vidite li
vašu milu Abru veće? (I, 621–624)

Araspe u drami prepričava Juditin ples na gozbi koji podsjeća na opis Salomina plesa u epiliju *Glavosječenje navještitelja Jezusova Ivana Krstitelja slavnoga* Nikolice Bunića:

Arasp(e)
Sve što zemļom more dava,
vrh trpeza srebrnijeh,
ugleda se sred naprava
[…] u sudijeh zlatnijeh.

Romoni se kî čujahu
razlicijeh zlatnijeh žica,
kê se pjesni pripjevahu
na čâs od ńe rajska lica,

kî se tanci uļuđeni
zametahu lašńe i brže,
kô svak osta sličan stijeni
kad Judita svoj završe.

Sad bi stupaj svoj uspela,
a sad u krug obratila,
a sad bi se zaletjela
lakša i brža neg vila.

Čim stupaji ńe skađahu
tako igru sveđ razliku,
mladci zemļi zaviđahu
kâ primaše čâs toliku. (II, 1031–1050)

Drama završava Juditinim monologom: pobjeda Holoferna najava je Djevičina rođenja Krista:

Jud(ita)
Jača žena do' će od mene
kâ će otrt naš plač ļuti,
i uze stare zamršene
s umrlijeh će raskinuti.

Iz djevičke ńe utrobe
do' će porod božanstveni,
da oplače naše zlobe,
da otvori stan blaženi.

On će ohole satrt glave
i oborit s križa svoga,
za dat' nami rajske slave,
Oloferna pakļenoga. (II, 1167–1178)

Oslobođenje Betulije Antuna Gleđevića nastavlja se na libretističku dramaturgiju koju su u Dubrovniku afirmirali Junije Palmotić i Ivan Gundulić i, u skladu tipom dramaturgije, nasljeduje barokni retorički aranžman.[23]

[23] Leo Rafolt i Milovan Tatarin, nav. dj., str. 133.

6. »JUDIT VICTRIX HOLOFERNIS«

Tomo Matić navodi kako se od franjevačkih školskih drama 18. stoljeća iz Slavonije sačuvala samo *Judit victrix Holofernis – actio comica idiomatae ilirico, producta a juventute gymnasii Broodensis*. Prijepis te drame nalazi se u Arhivu obitelji Brlić u Brodu, a tekst je dijelom objavljen u petom svesku *Uspomenâ na stari Brod*, što ih je oko 1838. zabilježio Ignjat Alojzije Brlić, pisac poznate *Grammatik der illirischen Sprache*. Prepisivač Andrija Brlić potpisao se na kraju rukopisa (»Ego Andreas Antonius Brlić Esekin descripsis«), a u doba kad je drama prikazivana bio je učenik prvog razreda brodske franjevačke gimnazije i glumio je ulogu Juditine sluškinje Habrahame. Njegov prijepis nije datiran kao ni vrijeme njezina izvođenja, no po spomenici nađenoj na temeljnom kamenu stare Brlićeve kuće u Brodu zna se da je Andrija Antun Brlić pohađao školu brodskih franjevaca u razdoblju od 1767. do 1774. te je tako Ignjat Brlić utvrdio da je predstava – u kojoj je njegov djed sudjelovao kao učenik prvog razreda gimnazije – održana oko 1770. Sâm rukopis je nastao poslije, na što upućuje i prepisivač na kraju prvog čina napomenom da je prazninu koja je bila na tom mjestu u tekstu, iz kojega je on prepisivao, popunio po pamćenju. Brlićev prijepis napisan je na 45 stranica sveščića (19×23 cm) koji je, čini se, iskinut iz većeg rukopisa, dok je na posebnom papiru priložen naslov drame i »personae agentes«. Po pismu i nešto drukčijoj grafiji zaključuje se da su na dva ili tri mjesta počeli prepisivati i drugi pisari, bar dvojica, no ubrzo su prestali te je dalje opet pisao Brlić. Prema Brlićevu rukopisu *Judit victrix Holofernis* priredio je Tomo Matić 1956 godine.[24]

Pavao Pavličić navodi kako se autor oslanja na narodnu tradiciju pa se u govoru likova primjećuje patetičnost i uzvišenost koju posjeduju narodne pjesme. To je vidljivo u Golofantovu govoru:[25]

> *Po svima brdi straže razmetaše i oružje sebi opasaše. Zato hoće princip svu vojsku sakupiti i ńe s crnom sastaviti. Sakupi delije i junake svojom desnom rukom jake, barjaktare i ostale kapetane, da priotmemo neprijatelske sve mejdane.*
> *Koje ono srce junaćko, koje ne bi ktilo za kraļa svoga krv istoćiti i zemļu svoju obranit? Ne sustavļa junaka niti kuća niti domovina nit ga može uzdržati plemenita rodbina. Sestrica bracu košuļicu sašila, koju prije svojim suzama pokvasila, zašto znade, de će se poslije krvjom prati. Za kojime majka ne stane plakati danom noćjom, misliti će*

[24] Tomo Matić, *Jedna hrvatska školska drama iz Slavonije iz osamnaestog stoljeća*, Građa za povijest književnosti hrvatske, 27, Zagreb, 1956, str. 114. Svi navodi iz djela bit će doneseni po tom izdanju.
[25] Pavao Pavličić, *Slavonska Judita i književna tradicija*, u: Dani Hvarskoga kazališta XXI: Hrvatska književnost 18. stoljeća – Tematski i žanrovski aspekti, Književni krug, Split, 1995, str. 228.

zaručnica draga, gdi li ńezin dragi po taboru hoda. Kuca srce u junaku ovo gledajući, ali se zaboravi kuće ne vidjevši, veće lavsko srce junak priuzima, kada glas bubńa i svirale veseli prima. (str. 93)

Pavličić navodi kako su pojedine replike po svom sadržaju bliske crkvenom govorništvu, molitvama i propovijedi. Prvi primjer je molitva Izraelaca za pomoć:[26]

Omnes: Sagrišili jesmo, svemogući Gospodine, s oci naši, i zato ovo zlo svr'u nas jesi dopustio. Kajemo se, da smo tebe Boga našega uvridili. Ti, koji milostivan jesi smiluj se nami i ućini pored milosrđa tvog. Volimo, da ti nas s tvojom rukom nebeskom karaš, nego da nas u ruke protivnika imena tvoga dojti pustiš. (str. 97)

Osim kolektivnih, molitve pronalazimo i u pojedinačnim replikama, primjerice kad Judita odlazi u Holofernov tabor:[27]

Judit: Gospodine Bože otaca moji, koji si ńma dao mać za obraniti se od naroda, koji u tebe ne viruju, dopustio si, da žene ńiove drugi narodi, koji tebe ne poznaju, sebi za zaručnice uzimaju. Divice neprijatelske jurve od neprijateļa oskrivnite jesu, ļudi naši i mladići lipi u tužno robstvo dovedeni su bili. Sada pako Gospodine, smiluj se meni udovici i moguštvo tvoje ukaži u sirotici i službenici tvojoj, jerbo ti sva kolika u desnici tvojoj držiš i sva sadašńa. prošasta i došasta prid očima tvojima stoje. Pogledaj svr'u tabora asirijskoga, kako si pogledao svr'u egiptijanskoga tabora, koji ufali se jesu u jakost i vojnici svoji, i ńe tmine stigoše od obraza tvoga i more ńe pokrilo, i onako svi izginuše. Onako neka bude ovima, koji se ufaju u jakost mloštva puka svog i najvišje u imenu bogova svoji, a ne viruju, da ti Bog jedan jesi, koji svaku silu razbiješ i Gospodin od sveg svita se zoveš. Božju desnicu tvoju, razbi neprijateļa, koji traži razboriti svetu crkvu tvoju. Ućini, Bože, da s vlastitim maćem pogine. Nek se zaļubi ońima svojima u meni, i ubiti ćeš ńega s nasladostjom ričí moji. I daj mi kripost, da od moje pogine, zašto će on biti slava imena tvog, zašto ti gledaš jakost, jakost i oružje svitlo, nego srce motriš ponizno. Ti koji jesi stvorio nebo i zemļu i vode, spomeni se sada puka svoga, koji štuje prisveto ime tvoje, i za uzvisiti tebe Boga podaj jakost sad men' sirotici. (str. 101)

Pavličić navodi kako u Juditinim replikama možemo naći i utjecaj propovijedi,[28] primjerice kad Judita kori Izraelce jer su se usudili postavljati rokove Bogu:

Judit: A tko ste vi, da smite kušati Gospodina? Ove vaše riči i naredbe nisu da Gos[podina] ganu na milosrđe, nego da ga na većju srģbu navedu. Zar milosrđe Božje u rukama vašim stoji ili u voļi vašoj, da vi isti dan odredili jeste, u koji biste se pridali? Nije Bog kako ćovik svita ovoga: drugo ļudi naređuju, Bog drugo određuje. Al jere Bog sustrpļen jest, koji ne će čovika taki zloću pokarati, veće ćeka, hoće li se opet obratiti k

[26] Nav. dj., str. 229.
[27] Nav. dj., str. 229.
[28] Nav. dj., str. 230.

Bogu svomu, zato ponizno srca naša prid ńime u plaću okrenimo. O kako se smutilo u nami srce naše, onako da se veselimo svrhu neprijateļa naši, zašto mi nismo slidili u grihu otaca naši, koji zaostaviše Boga svoga i ńega se zaboraviše i slidili su bogove krive, ńima služiše, radi koga griha pridati jesu bili u ruke neprijateļa svoji. Mi pako drugog boga ne poznajemo izvan ńega jedinoga, mi dakle čekajmo milost i ńegovu srcem poniznim, i on će obraniti nas od ruku neprijateļa naši i poniziti će sve narode, koji su se protiva nami digli, i hoće ńi pres pošteńa ostaviti naš Gospodin. Sada, dakle braćo, kad ste namisnici puka Božjega i duša svakoga u rukama vašima stoji, puk nagovarajte, da imadu u samom Bogu ufańe svoje i da se svaki spomene otaca naši stari Abrama, Isaka i Jakoba: kako Bog stalnost ńiovu više puta kušo jest, tako i sada za poznati virnost našu, hoćemo li mi ńega u tugah, u nevoļa naši poznavati i tražiti, zašto pokarańe ovo nije nami na skvareńe naše, nego kara kano sluge svoje radi griha naši na pobolšańe. (str. 99)

Zanimljivo je da se utjecaj propovijedi vidi i u Holofernovu govoru:

Holo.: Poznajem jakost i junaštvo srca vašega, vojnici braća moja, i da ne marite prliti krv vašu za slavu i pošteńe krune kraļevske i kraļevstva asirijanskoga. Poznano vama jest, da vi kanoti junaci i vojnici tolike gradove jeste porazbijali, tolike varoše ižegli, puka i naroda mloštvo što britkima sabļami, što jakim oružjem jeste osvojili. Spominati ću vas dica dice vaše, pripovidati ću slavu i pošteńe vaše, koje ste zadobili. Vi ste braća moja, kruna moja, dika i pošteńe. Budite junaci i ne marite za slavu vašu krv proliti, nemojte se strašiti, navlastito ovog malenog puka, koji mlogo jaćja kraļestva pridobili jeste i mejdan osvojili. Hoćemo i ovi puk pridobiti, koji se nami suprotiviti došao. Vidite, da su jurve sve brdine obstrili i u grad sakupili, da nas razbiju, prid drugima puci, koji jurve nami podložni jesu, u sramotu uvedu. Ako oni svog Boga u pomoć imadu, mi višje u kući kraļa našeg poštujemo, koji ću nas pomoći. (str. 93)

U drami su posebno zanimljivi intermediji u stilu njemačkih lakrdija. Brodski Hanswurst i žena mu Kolumbina, koja po imenu vuče na talijansku komediju *dell'arte*, vole čašicu, razularenog su jezika i lakrdijaškog ponašanja, njihov je govor prošaran aluzijama na brodske mjesne prilike, ali i prepleten prostim uličnim rječnikom. Teško je povjerovati da su se ti intermediji u franjevačkoj školi prikazivali u obliku u kojem su do nas došli. Hanswurst u potrazi za ženom nailazi na Holoferna koji mu se predstavlja kao Turčin te nudi da prihvati njegovu vjeroispovijest i uzme za žene njegove dvije kćeri:

Holo.: Ja sam pako Turćin. Ajde, imadem dvi kćeri, – ako se poturćiš, daću ti obidve; ako to bude malo uzećeš jošt višje.
Hons: A, a, a, a, budale moje žene! Eto meni namisto jedne dvi u dobar čas po mene! Ali, moj dragi svekru dovedi te tvoje divojke, da vidim, jer ću se još prije sam poturćiti.
Holo.: Vaļa, prvo nego se poturćiš zakon znati i držati, kako naš Alkoran zapovida.
[Hons:] Kaži mi dakle, da znadem, da duše ne izgubim.

Holo.: Naš Alkoran zapovida držati žena, koliko hoćeš, jisti pita, kolača, gurabija, alvi, pećeni jarića, kozlića, kave i šerbeta piti, rozolije, rakije dosta, ali ne smiš piti vina nit jisti krmećeg mesa ni kobasic.

Isto mu poslije nudi i Ozija koji se deklarira kao Židov:

Hons: Kakve si ti vire?
Ozias: Ja sam Ćifutin.
Hons: Šta ti od kćeri rekao, drago mi je, samo da si jezik od zakona s kanafom svezao. Ali ćuješ, kakvi je taj tvoj zakon? Deder mi štogod od ńeg kaži.
Ozias: U našemu zakon[u] lasno se je oženiti, novac' dosta držati, igrati, piti pivo, rozolijom, mesa, pečenke jisti, piliće, pure, guske, patke i svašta drugo. Kod nas također dopustito po trgovina hodati, pazariti, kupovati, prodavati i – što kod nas najboļe jest – ļude varati. Ali samo ne smimo vino piti i krmećeg mesa jisti. (str. 116)

U prvom se činu pojavljuju likovi generala Golophantusa koji izvršava Holofernove zapovijedi i vojnika Timpanisat koji izvršava Golophantusove zapovijedi:

Golo.: Tambur, tambur!
Timp.: Koja zapovid, gospodine generalu?
Golo.: Zapovid jest svitlog principa vojske naše, da imade se sav tabor skupiti, puške, sabļe za vojsku pripraviti.
Timp.: Tu zapovid hoću obslužiti. (str.93)

Habrama je prikazana kao površna i tašta, ne vidi viši cilj Juditinih nastojanja te teži osiguravanju vlastite egzistencije, smatra da je lukava jer si je ugovorila brak s kapetanom Vagaom:

Habrama: Oho, čula sam ja dobro, zašto princip k mojoj gospoji kapetana poslao jest. Ali kako je moja gospoja lukava: da ona pojde za principa, a ja brez muža da ostanem! Ali ako je ona hamišna, ja jesam jošt hamišnija. Prije nego je ona mislila od principa, ja jurve ńegovu kapetanu jošt na putu jesam se obećala. I ja volim hovimeirica biti nego velika gospoja, mogu barem s drugima oficiri odlazit na šetńu, na rekreacije, malo se i proigrati, što velike gospoje ne mogu. Mene hovineiri ļube u ruke, a ńu samo u skute. Višje ne ću mesti niti suđe prati, uzet ću sluškińu: ako dobro svoj svoj poso ne uzradi, ja ću se na ńu razļutiti, zašto se ženam lipo pristoji, kad se ļute. I da je običaj ženama sabļu pasat, ne bi bilo boļeg junaka na svitu, nalić kad se rakice napiju. (str. 104)

Vagao: Hoćeš li tvoju rić držati, kako si obećala?
Abrama: Ja hoću, ali moj dragi, vaļa da poćekaš, dok ja odrastem.
Vagao: Ja ćekati ne mogu, ti moraš sada sa mnom u mom kvartiru stajati.
Abrama: Ja ne ću, to moja gospoja ne će dopustiti.
Vagao: Kako ne bi ktila kad si ti moja?
Abrama: Aja, ja nisam za sada tvoja.

Vagao: Ma kako ti nisi moja, kad si ti moj brat? Ti moraš u kvartiru sa mnom spavati i sutra u skulu ići.
Abrama: A, a, a, to će sutra biti, ali sada nisam još tvoja, nego kako sam obećala da ću tvoja biti i za tebe poći. (str. 105)

Pavličić navodi kako se u drami pojavljuju dijelovi u stihovima za koje se naznačuje da trebaju biti izvođeni uz glazbu. Prvi takav primjer izvodi Hanswurst u funkciji intermedija.[29] Pjesma ozbiljno govori o vojničkom pozivu, a izvodi ju komičan lik, koji pritom i puca iz puške:

1.
Nitko ne zna, što je soldat,
koji nije kušao,
niti koji može poznat,
koji nije vidio:
soldat jeste slika prava
svega svita ovoga,
i da ńeg na svitu nejma,
pravda bi izginula.

2.
Koji hoće to spoznati
i istinu vidjeti;
nek među nas on pristupi,
ja ću mu ju kazati,
kakva muka pušku ćistit
i sabļicu oštriti,
i ta sva zaradi pravde,
vaļa i krv proliti.

3.
S jednom ričjom svaki, koji
želi život soldaćki,
nek među nas on pristupi,
svi ćemo mu kazati:
jide, pije i glad trpi
i veselo pribiva,
kadgod dosta novac' ima,
kadgod kruha ne ima.

4.
Al se junak podnit mora
zlo i dobro na svitu,
jere lipu plaću prima
i cesarsku priliku.

[29] Nav. dj., str. 231.

Ajte dakle svi, junaci,
za kraļicu vojevat,
ja ću svakom lipe novce
u ruku mu ja pridat.

5.
Ne vidiš li ovu zemļu,
da je uba široka,
a vodica još od vika
da je jako duboka:
ova soldat svaka puni,
kad se za pravdu tira,
sebi ne će sam prostiti,
krvcu svoju proliva.

6.
Po kvartiru on se šeće,
za nikoga ne mari,
z gazdaricom se našali,
jer se ńega svak boji;
svakom dobrom tom junaku
glava mu nakitita,
sabļa britka lipo zvoni
na boku pripasata.

7.
Kad na …. nakom radosti
žalost meće prid oči,
u kom dosta dobra vidi,
a žalost na stran baci.
Ajte dakle svi, junaci,
za kraļicu vojevat,
koji misli junački ovd'
život svoj završiti. (str. 95–96)

Djelo završava pjesmom o Juditi koju pjeva general Golophantus, no za razliku od Biblije u kojoj se hvale Juditina djela, Golophantus upućuje kritiku svim ženama. Komičnu pjesmu izgovara ozbiljan lik:

1.
Svaki sada poznaje,
što će reći žena,
tko ńoj mlogo viruje,
on pameti nejma.
Svaki neka svidoći,
koji ženu kušo,
većjeg zla nij vidio,
vas svit koji prošo.

2.
Lice bilo kazuje,
s kojim ļude vara;
srce koje pridaje,
u njem ima vraga.
Gizdu meće na sebe
i s ońima mame,
doklem koga mladića
nesritno primame.

3.
Ustma ļube svakoga,
slatke ričí daju,
i što rekmu, lažje su,
jer pravde nejmadu.
Svemu svitu ugodit
one s ričma traže
i svakog ogovorit
narav ńima kaže.

4.
Kad se s kojom našališ,
dobro sebe pazi,
kada od ńe otiđeš,
da te ne oglasi.
Od pauna olija
od gavrana crńeg
tebe želi načinit,
od jastreba gorjeg.

5.
Kad su same u kući,
drugog žele ļubit,
misto ruže s koprivom
teb' nakitit traže.
Dugačka su jezika,
to vas svit poznaje,
koji mloge ubija
i rane zadaje.

6.
Moj princip bo vidio
i odvišje spozno,
kad je ženi virovo,
on brez glave osto.
Da je žena velik vrag
i od ńega gorja,
on će znati najboļe,
koji s ńom pribiva. (str. 109–110)

Iako obrađuje ozbiljnu biblijsku tematiku, u dramu *Judit victrix Holofernis* uneseni su i komični elementi profiliranjem Abre kao površne djevojke, izostavljanjem pohvale Juditi i opisa njezina potonjeg života i smrti, a ubačena je i pjesma u kojoj se kritiziraju žene. Posebice intermediji vrve razularenim jezikom i lakrdijaškim ponašanjem.

7. IVO ROŠE IZ VRBNIKA: »TRAGEDIJA OD JUDITE«

U jednoj staroj knjizi iz Vrbnika Josip Bratulić našao je dva istrgnuta lista na kojima je fragment teksta *Tragedija od Judite*. Prepisivač, ili autor teksta, precrtao je prvotni naslov djela, tj. *komedija*. Sačuvane su treće i četvrta stranica te deveta i deseta. Prikazanje je moralo biti kratko jer na desetoj stranici imamo već završni dio tragedije – Judita se obraća narodu dok drži odrubljenu Holofernovu glavu:

> *Judita se dvigne naviše, zapovidi mučenje i pokaže glavu i reče:*
> *Oloferna glava, ka priti va silah*
> *poglavice vojske ka je od Asirah,*
> *i evo vam zastor na kome ležaše*
> *zato u pijanstvu on velom bijaše.*[30]

Dok se to događa u izraelskom dijelu, u taboru se čuju bubnjevi i *govori niki od vojske Olonfernove.* Pisac je počeo pisati: *Čujte moja braćo oda srca rada*, ali je to precrtao i napisao marulićevsku reminiscenciju:

> *Stojte, moja braćo, svaki svojem redu*
> *kako iz* jam miši *sada na nas gredu*
> *ali berže sablje naše pooštrite*
> *do jednoga miša zadaj porižite*
> *a ki Olonferna sada pojti zvati,*
> *on će ze Ebrejkom sad najbolje spati.* (str. 66)

Bratulić navodi i kako je u fragmentu prepoznao rukopis Ive Roše iz Vrbnika koji je već vidio u njegovu drugom sastavku, parafrazi *Očenaša*:

> *Ov moj trudni posal ja jesam sveršio*
> *sedamdeset i tri leta zaveršio*
> *i još sedmi misec oće se sveršiti*
> *ja nis mogal, brate, više učiniti.*
> *Koji bude stati, nemoj zamirati*
> *jer nisi pol meštra naučil ni štati*
> *Koji ne zamiri, neka ga Bog žive*
> *ja pišem z Verbnika, stari Roso Ive.* (str. 66)

[30] Josip Bratulić, *Trajanje srednjovjekovnih prikazanjskih tekstova*, u: Dani Hvarskog kazališta II: Srednjovjekovna i folklorna drama i kazalište, Književni krug, Split, 1985., str. 65.

8. SLIČNOSTI I RAZLIKE PRIČE O JUDITI U DJELIMA STARIH HRVATSKIH PISACA

Biblijska priča o betulijskoj udovici doživjela je niz obrada u hrvatskoj književnosti, od *Tragedija od Judite* Ive Roše iz Vrbnika, ulomka *Početak tragedije imenovane Judita* Ignjata Đurđevića, pučkog prikazanja *Komedija od Juditi*, podrijetlom iz zadarskog kraja, *Oslobođenja Betulije* Antuna Gleđevića, *Judit victrix Holofernis*, drame koju su đaci franjevačke gimnazije u Brodu izvodili oko 1770. godine, spajajući elemente školske drame, komedije *dell'arte* i njemačke pučke lakrdije, do biblijsko-vergilijanskog epa *Judita* Marka Marulića. Među navedenim djelima postoje sličnosti koje su ujedno razlike u odnosu na biblijski tekst.

Tako se na samom početku svake hrvatske inačice daje uvid u Holofernova osvajanja tijekom kojih je za kralja Nabukodonosora porazio brojne narode. U nekim se sastavcima kratko osvrće na Nabukodonosorov pohod na kralja Arfaksada, što u Bibliji ima važno mjesto. Marulić piše:

> *Grad veli Egbatan sazida i sredi*
> *kralj hvale pohvatan, Arfaksat od Medi;*
> *pokol jur pogledi, davlada narodom*
> *preže svoje zledi kih podbi pod sobom.*
> *Mnjaše da ni robom, ni moćju od ljudi,*
> *ni plemenitim rodom na svitu mu para ni;*
> *da pozna po sebi, jer slava človika*
> *najveća, ka se di, ne tarpi dovika.*
> *Da kakono rika barzo mimohodi,*
> *tako svaka dika s vrimeno(m) odhodi.*
> *I ki se uzvodi u višu oholast,*
> *teže mu se zgodi kad pade u propast.*
> *Ki poni toku vlast i silu imiše,*
> *zgubi svoj glas i čast kada ga razbiše.*
> *I ki ga dobiše, jure potomtoga,*
> *jer se oholiše, izgubiše mnoga.*
> *Pored da je boga, Nabukodonosor*
> *mnjaše se dilj toga – nimaše bo razbor.*
> *Jer skupiv mnogi zbor i polag Eufrata*
> *razvivši svoj šator, pobi Arfaksata.* (I, 21–40)

Anonimni autor *Komedije od Juditi* također spominje Nabukodonosorovu pobjedu:

Kazat ću vam pravo, niš ne ću zatajit,
al' da bolje znate triba je sve pravit.
Nabukodonosor, kralj Ninive grada,
pokli je je pridobil kralja Arfažada. (I, 7–10)

Đurđević u drami *Početak tragedije imenovane Judita* također spominje kralja Arfaksada, no mijenja mu ime u Oštromir i uvodi lik njegove zaručnice Orlovice. U njegovoj obradi Oštromir je zarobljen te zaljubljen u Juditu što je veliko odstupanje od biblijske priče.

U svim djelima pretežno su isti glavni likovi: Judita, Abra, Holoferno, veliki svećenik Joakim, Ozija. U sačuvanom Đurđevićevu dramskom fragmentu nema Juditinih i Abrinih replika, pa ne znamo kako ih je okarakterizirao i predstavio. Abri se uglavnom ne daje prevelik značaj, ona je samo Juditina suputnica Juditi, a tako je i u Bibliji. No, posebna joj je pozornost dana u dramama *Judit vicrtix Holofernis* i *Oslobođenje Betulije* gdje je okarakterizirana kao površna i tašta. To je u Gleđevićevu *Oslobođenju Betulije* vidljivo kroz govore u stranu:

Abra (strane)
Tko bi mogao rijet inako,
lijepa žena a udova,
urešena kad je ovako,
zna se u svijesti što osnova. (I, 601–604)

Abra (strane)
Mene uresiti ne potrudi,
i mâ slika gdje lijepa je,
nu gospođa svaka žudi
od svê sluge ljepša da je. (I, 613–616)

Zajedničko analiziranim djelima jest i to da opisuju Juditino ukrašavanje te naglašavaju njezinu ljepotu. Dok se u Bibliji uljepšavanje kratko opisuje, Marulić taj dio bitno proširuje, a ostali se autori drže kraćeg opisa kao što je u Bibliji. Marulić ju, kako je rečeno, prikazuje kao venecijansku *donnu*, a za razliku od Biblije, u Gleđevićevu *Oslobođenju Betulije* također se više naglašava Juditina ljepota i opisuje njezino ukrašavanje:

Jud(ita)
Pripravi mi, dvorkińice,
zlato, biser, dragi kami,
da napravim moje lice,

da sam ljepos zlatnijem prami.

Cklo mi bistro jošter spravi,
da od ńega primim svjeta,
kô se posmijeh draži objavi,
kô se oko s okom sreta.

Sve urese, sve naprave
ja ću na me postaviti,
neka veće hvale i slave
meni budu poroditi.

Stvoriteļu od nebesa,
daj mi za ures zvijezde iste,
er znaš moga iz uresa
da će sinut misli čiste. (I, 289–304)

U djelima pronalazimo i osudu oholosti, koju u drami *Komedija od Judite* izgovara kor:

Kor:
Neka od svuda svak dobro poznade,
da ki se uzviši da vred na tla pade.
A ki se ponizi, da on se uzviši,
jer ga Svemogući iz nebes utiši.
Zato nek se čude slobodno svi ljudi,
videć da leži mert Oloferno l(udi)
koji, u višini svoje oholosti,
ni se bojal iste božje m(...).
Sad ga premogla Judith (...),
jer je tako htila (……).
Njemu slava (……..)
sad i (……….). (III, 973–983)

U *Oslobođenju Betulije* Antuna Gleđevića misao o oholosti i zemaljskim taštim slavama iznesena je u petom prizoru prvog čina u razgovoru Araspea i Argita:

Arasp(e)
Nu onomu slava ostaje
kî u hrabrenstvu dni dospije,
i nose ga na sve kraje,
svud spovijeda da bi prije.

Arg(ita)
Naša sasma, ah, ludosti,
što nam slava pak trebuje,
jeda čuju naše kosti
tko nas hvali, tko nas štuje?

Ovu slavu jesu iznijeli
oni kojijem tuđe omili,
da bi otimat boļe umjeli,
da bi plijene š ńom pokrili.

I Oloferne rad ńe plijeni
sela, grade i države,
nu se u svemu čini meni
da će ostat on bez slave.

Oholas ga mnoga druži,
a oholas smjenstvo prosi,
smjenstvo sreću, sreća okruži
sveđ onoga koga uznosi. (I, 465–484)

Sva djela završavaju Juditinim junačkim činom odrubljivanja glave Holofernu. Osim sličnosti s Biblijom pronalazimo sličnosti i između interpretacija hrvatskih pjesnika. Mirko Tomasović navodi kako je autor *Komedije od Juditi* poznavao Marulićev ep te pronalazi neke sličnosti.[31] Tako pisac *Komedije od Juditi* u govoru velikog svećenika Joakima spominje Amaleka, koji nije bio pobijeđen oružjem već Božjom intervencijom: *Mojsij ga j' pridobil prez merve oružja* (I, 91), a isti primjer nalazimo i kod Marulića: *Ni mečem ni šćitom Mojses dobi njega* (II, 205). U žalopojki naroda Oziji Marulić umeće očajničku izjavu:

i svima nam laglja je od meča smrt vidit,
ner se mučit zjaje, a nimat ča popi; (III, 198–199)

U istom kontekstu nalazimo u *Komedije od Juditi* sličnu formulaciju:

ter da od meča vred mertvi popadamo,
ki od vele žaje dugu smert imamo. (II, 401–402)

U trenutku kad treba odrubiti Holofernu glavu, Judita se u biblijskoj priči pomolila Bogu: *Gospodine Bože Izraelov, ojačaj me danas!* Taj kratki zaziv Marulić znatno proširuje, što preuzima i zadarski pisac:

Ovo ča veruju po tebi ja moći,
koko potribuju, hoti mi pomoći,
u dne ter u noći tebi da hvalu dam,
jer u tvoje moći sad svaršit to uzdam. (Marulić, V, 225–228)

[31] Mirko Tomasović, *Komedia od Juditi*, str. 204.

I ovo, što sam ja činit namislila,
čin' da s tvojum moćum budem doveršila. (*Komedija od Juditi*, III, 791–792)

Na kraju, kad Židovi nakon smaknuća Holoferna započinju protujuriš, asirski časnici kod Marulića to prijezirno komentiraju:

govore: »Zidoše od zakutak miši,
ter nas zatekoše da boj biju piši.« (VI, 53–54)

Tu komparaciju također preuzima autor zadarskog prikazanja:

Zač miši iz svojih škulj prišli su vanka,
ter su smili na boj zabučit nas danaska. (III, 920–921)

Hrvatske su interpretacije posebne u odnosu na Bibliju i po komičnim dijelovima, što pronalazimo u dramama *Komedija od Juditi* te *Judit victrix Holefernis*. U *Komediji od Juditi* komičan efekt postiže se naturalističkim formulacijama:

Vojvoda Vagao:
Je l' se mogla 'zbljuvat koja psovka gora,
za oblajat nas i Nabukonosora! (I, 207–208)

Vojvoda drugi Moabićanin:
Je l' munjen ov čovik, ki gre govoriti,
da nas 'ote pobit svih Izraeliti! (I, 209–210)

Oloferno:
Pij, Juditho, dobra vina!
Ja sam veš pjan ko svinja. (III, 769–770)

Marko Marulić komičan efekt postiže opisom pijanog Holoferna i njegove svite, čime želi osuditi takvo ponašanje te profilirati Holoferna kao negativan lik:

Oloferne stati na noge prejedva mogaše.
Jer jati koko mogahu dva
toliko sam on žva i obuja ga san.
Vagav zatvaruć, zva inih da gredu van.
Idoše na svoj stan, sobom teturaje,
jerbo ne jedan žban popiše spi(j)aje:
redom začinjaje, zdravicu obnose,
jednu popi(j)aje, a drugu donose.
Pojdoše zanose tud ovud nogami.

Sami se nadnose, kimljući glavami.
U obraz jim plami a na nosu para,
i na brade prami lašćaše se ckvara.
Tarbuh kako žara nadmen odstojaše.
Rič, ku potopara, jazik prikošaše.
Sviste ne saznaše, ctakljahu jim oči,
rugo njimi staše i smih se potoči.
Jer niki o ploči udri sobom pad se,
niki se pomoči, niki kara svad se,
niki daržat rad se, druga uhitiše,
ter i z drugom zad se uznak uzvarziše.
A niki rigniše, niki se gnušahu,
a niki ležiše, niki na nj padahu.
A druzih nošahu, stavit jih na odar.
Toko se saznahu koko martav tovar.
Tko će imiti var ustegnuti garla,
pogledaj ovi bar ter vi(j) je l' umarla
tuj čast i doparla tamnost i gardinja,
ka je oto svarzla da je vitez svinja. (V, 1501–1528)

U *Judit vicrix Holefernis* komičan efekt izaziva prost govor, posebice u dijalozima Hanswursta i njegove žene Kolumbine:

Columb: Dok kući dojdeš, imat će leđa tvoja dost, gursus! Tko ti je kriv, što toliko dice imaš!
Hons: Ti si kriva, kurvo raitarska, jer se po taboru vodaš s soldati etc.
Columb: Nadvor, nadvor tepće jedan, ti krmaćo, magarće, pijanćino nevaļala, što si mi pijan u kuću došao! Puna šatora oficira i gospode, što si došo smutńu ćinit? Da znadeš, da ne ću s tobom stajati: ja ću meni drugog muža tražiti. Prvo nego od tebe otidem, svega ću te osakatiti i nogama izgaziti. Kad ja s poštenima oficiri sidim, budi ti na miru i služi, što gostima tribuje.
Hons: Čuješ, babo, takve vištice nema u svem našem taboru. Jezik za zube! Ma, ja sam marketan, a tebi je oko kujne paziti. Ne znam, što ti je tako milo soldati se po cio sat razgovarati! Ja toga vidjeti ne mogu. A kako bi ti mene ostavila i drugog muža tražila? Prdni se ti u pamet! Idi tamo, pazi, da gostima što u šatoru ne pofali. (str. 112)

Sve verzije slične su po tome što se dosljedno drže biblijske priče: prikazuje se Juditina ljepota, njezino ukrašavanje, pobjeda nad Holofernom, osuđuju se opijanje i oholost. Hrvatske se inačice razlikuju formom i vremenom nastanka. Svaki pjesnik unosi neke posebnosti, razlikuju se također i stilski, a Marulić je u određenoj mjeri utjecao na ostale autore.

9. ZAKLJUČAK

Biblijska priča o Juditi poslužila je kao nadahnuće brojnim hrvatskim piscima. Hrvatski se autori na tematskoj i motivskoj razini drže biblijske priče, obrađivali su ju najčešće u dramskoj formi, a Marulić ju je pretočio u ep. Marulić je priču ukrasio brojnim retoričkim figurama, posebnu pozornost posvećuje Juditinu ukrašavanju, pokazuje vrsno poznavanje mitologije i povijesti. Njegovo je djelo namijenjeno obrazovanijoj publici koja će ukrase znati prepoznati i cijeniti. Ignjat Đurđević dramu *Početak tragedije imenovane Judita* približava publici tako što izmjenjuje biblijska imena (Orlovica, Mudroslav, Radostan, Oštromir) te uvodi likove koje ne pronalazimo u Bibliji. U fragmentima koji su sačuvani ne govore ženski likovi, no za njih saznajemo iz popisa likova. U drami *Oslobođenje Betulije* Antun Gleđević više prostora posvećuje liku Abre, profilirajući ju kao površnu i taštu, a ono što se nije moglo dogoditi u Bibliji moglo je u njegovoj drami: Judita je plesala pred Holofernom. Poraz Holoferna kod njega je najava rođenja Krista. *Komedija od Judite* približava se čitatelju lokalnim govorom, to je pučko prikazanje, a školska drama *Judit victrix Holofernis* zanimljiva je zbog dijelova o Hanswurstu i Kolumbini, likovima poganoga jezika, to je tekst u kojemu se miješa uzvišena tema i niski stilski registar, biblijski likovi s likovima iz njemačke lakrdije i talijanske komedije *dell'arte*.

10. LITERATURA

Primarna literatura:

1. Josip Bratulić, *Trajanje srednjovjekovnih prikazanjskih tekstova*, u: Dani Hvarskog kazališta II: Srednjovjekovna i folklorna drama i kazalište, Književni krug, Split, 1985, str. 58–68.
2. Ignjat Đurđević, *Početak tragedije imenova Judita*, u: Stari pisci hrvatski, knjiga XXIV, priredio M. Rešetar, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1918.
3. Marko Marulić, *Judita*, Europapress holding, Zagreb, 2008.
4. Tomo Matić, *Jedna hrvatska školska drama iz Slavonije iz osamnaestog stoljeća*, Građa za povijest književnosti hrvatske, 27, Zagreb, 1956, str. 87–119.
5. Hrvoje Morović, *Zadarsko prikazanje o Juditi*, Zadarska revija, 2, Zadar, 1973, str. 89–124.
6. Leo Rafolt i Milovan Tatarin, *»Oslobođenje Betulije« Antuna Gleđevića: jedna u nizu »scenskih Judita«*, Građa za povijest književnosti hrvatske, 37, Zagreb, 2010, str. 129–185.

Sekundarna literatura:

1. Stipe Botica, *Marulićeva Judita i hrvatska književna tradicija*, Colloquia Maruliana, IX, Split, 2000.
2. *Dani Hvarskog kazališta XV: Marko Marulić*, Književni krug, Split, 1989.
3. Dunja Fališevac, *Figura u epu*, u: *Tropi i figure*, Zavod za znanost književnosti Filozofskog fakulteta, Zagreb, 1995.
4. Slobodan P. Novak – Josip Lisac, *Hrvatska drama do narodnog preporoda*, II. dio, Logos, Split, 1984.
5. Pavao Pavličić, *»Slavonska Judita« i književna tradicija*, u: Dani Hvarskoga kazališta XXI: Hrvatska književnost 18. stoljeća – Tematski i žanrovski aspekti, Književni krug, Split, 1995, str. 224–241.
6. Pavao Pavličić, *Žito urešeno cvijećem*, u: *Skrivena teorija*, Matica hrvatska, Zagreb, 2006, str. 7–33.

7. Mirko Tomasović, *»Komedia od Juditi«*, u: Dani Hvarskog kazališta II: Srednjovjekovna i folklorna drama i kazalište, Književni krug, Split, 1985, str. 197–205.
8. Mirko Tomasović, *Marko Marulić Marul*, Eramus naklada, Zagreb, 1999.

12. PRILOG

JUDITA

I. HOLOFERNOV VOJNI POHOD

Nabukodonozor i Arfaksad

1 [1]Bilo je to dvanaeste godine kraljevanja Nabukodonozora, kralja Asiraca, koji vladaše u velikom gradu Ninivi. U to je vrijeme Arfaksad vladao nad Medijcima u Ekbatani. [2]On sagradi naokolo Ekbatane zidove od tesana i četverouglasata kamena, široka tri lakta i dugačka šest lakata; podigao je bedeme sedamnaest lakata u visinu i pedeset lakata u širinu. [3]Do vrata gradskih podiže kule stotine lakata visoke, s temeljima koji su bili šezdeset lakata široki. [4]Vrata koja bijaše napravio uzidahu se sedamdeset lakata u visinu, a široka bijahu četrdeset lakata, kako bi mogla kroz njih izaći golema vojska s povorkom pješaka. [5]U to vrijeme kralj Nabukodonozor vojevaše kraljem Arfaksadom u velikoj ravnici koja se proteže na području Ragaua. [6]Uza nj se svrstaše svi oni koji su obitavali u planinskim predjelima, svi oni koji su prebivali do obala Eufrata, Tigrisa i Hidaspa, a tako i stanovnici ravnice Arioha, kralja elimskoga: mnogo je dakle bilo ljudstva koje se poredalo u redove naroda keleudskog. [7]Nabukodonozor, kralj Asiraca, uputi poruku svim stanovnicima Perzije, svima onima koji življahu na zapadu, stanovnicima Cilicije, Damaska, Libanona i Antilibanona i svim stanovnicima morske obale, [8]narodima Karmela, Gileada, Gornje Galileje i prostrane ravnice Ezdrelona, [9]svima onima koji prebivahu u Samariji i njezinim gradovima, u Transjordaniji sve do Jeruzalema, Batane, Kelusa, Kadeša, Egipatske rijeke, Tafnesa, Ramsesa i po svemu području Gešema, [10]sve do onkraj Tanisa i Memfisa, najposlije svima stanovnicima Egipta sve do granice Etiopije. [11]Ali stanovnici svake od tih pokrajina narugaše se poruci Nabukodonozora, kralja Asiraca, i ne okupiše se oko njega da bi uza nj vojevali. Nisu ga se bojali, jer on za njih bijaše običan čovjek. Otposlaše praznih ruku glasnike njegove, ne iskazavši im počasti. [12]Tada se Nabukodonozor užasno razbjesni protiv svih tih područja i zakle se svojim prijestoljem i svojim kraljevstvom da će im se osvetiti i mačem opustošiti sve pokrajine Cilicije, Damaska, Sirije, uništiti sve stanovnike koji življahu na području Moaba, plemena Amona, čitave Judeje i sve žitelje Egipta sve do obaju mora.

Rat protiv Arfaksada

2 [13]Godine sedamnaeste stade sa svojom vojskom protiv kralja Arfaksada, potuče ga u borbi, raspr̀i mu svu vojsku, konjaništvo i kola, [14]zagospodari njegovim gradovima, doprije do

Ekbatane, zauze kule, opljačka trgovišta, svede sjaj njegov na sprdnju. [15]Arfaksada uhvati u planinama Ragaua, dade ga izbosti sulicama i tako ga se riješi zauvijek. [16]Vrati se tada u Ninivu sa svom svojom vojskom i s golemim mnoštvom ratnika što im se bijahu pridružili. Tu se u miru i spokojstvu on i njegova vojska predadoše besposlici i uživanju stotinu i dvadeset dana.

Vojna protiv Zapada

3 [1]Godine osamnaeste, prvoga mjeseca, dana dvadeset i drugoga, u kraljevskoj palači Nabukodonozora, kralja asirskoga, smisliše tajnu osnovu o izvršenju osvete nad svakom pokrajinom, kako on već bijaše kazao. [2]Sazva sve svoje pomoćnike i sve svoje dostojanstvenike i saopći im svoju tajnu osnovu i svojim usnama odluči potpuno uništenje onih pokrajina. [3]I bi odlučeno da se unište posvema svi oni koji se ne bijahu pokorili naredbi njegovih usta. [4]Zatim, kako završi vijećanje, Nabukodonozor, kralj Asiraca, dozva k sebi Holoferna, vrhovnog zapovjednika sve vojske, drugoga po redu iza sebe, i kaza mu: [5]"Ovako govori veliki kralj, gospodar sve zemlje: otići ćeš od mene i povest ćeš sa sobom ljude svjesne svoje snage, otprilike stotinu i dvadeset tisuća pješaka i mnoštvo od dvanaest tisuća konja i konjanika. [6]Poći ćeš protiv sve zemlje na zapadu, jer se ne odazva nalogu mojih usta. [7]Naredit ćeš im da pripreme zemlju i vodu, jer ću u svome bijesu nasrnuti na njih. Prekrit ću svu zemlju nogama svojih vojnika i pustit ću da je temeljito opljačkaju. [8]Njihovi će ranjenici ispuniti doline; svaki potok i rijeka razlit će se nabujavši od njihovih mrtvih tijela. [9]Otjerat ću ih kao prognanike do nakraj svijeta. [10]Ti dakle kreni pa mi zauzmi sve njihovo područje. Ako ti se predaju, ti ćeš mi ih sačuvati za dan njihove kazne. [11]Neka tvoje oko ne zna milosti prema odmetnicima, nego kamo god dođeš, podvrgni ih smrti i pljački u svoj zemlji koja ti je povjerena. [12]Kazah i svojom ću rukom izvesti, kunem se životom i snagom svoga kraljevstva. [13]Ti nemoj prekršiti ni jedne od zapovijedi svoga gospodara, nego izvrši doslovce sve ono što sam ti naredio i nemoj oklijevati da to provedeš." [14]Holoferno ode od svoga gospodara i sakupi sve vrhovne zapovjednike, vojskovođe i časnike vojske asirske, [15]prebroja ljude koje izabra za bojni raspored kao što je naredio gospodar njegov: stotinu dvadeset tisuća ljudi i dvanaest tisuća strijelaca na konjima [16]i svrsta ih kako se svrstavaju bojni redovi velika mnoštva. [17]Uze silan broj deva, magaraca i mazgi za prijenos njihove opreme, a tako i velik broj ovaca, volova i koza njima za opskrbu [18]i za hranu svakog pojedinog vojnika te napokon golemu količinu zlata i srebra iz kraljeva dvora. [19]Krenu sa svom vojskom da bi kao prethodnica Nabukodonozorova prekrio sve lice zemlje na zapadu kolima, konjanicima i izabranim pješacima. [20]Silno, izmiješano mnoštvo, kao skakavci ili kopneni pijesak nebrojeni,

iđaše za njim. [21]Krenuše iz Ninive i nakon tri dana hoda stigoše do ravnice Bektileta, pa se utaboriše za Bektiletom, blizu planine koja se nalazi nalijevo od Gornje Cilicije. [22]Holoferno pokrenu svu vojsku, pješake, konjanike i kola, pa se odande uputi prema planinskim predjelima. [23]Razori Fud i Lud, orobi sve Rasisove sinove i sinove Izmaelove koji borave sučelice pustinji, južno od zemlje heleonske. [24]Prijeđe Eufrat, prođe kroz Mezopotamiju, razori sve gradove koji se nalaze na uzvisinama uzduž potoka Abrona, da bi izbio na more. [25]Zauze područje Cilicije, isječe na komade sve one koji mu se opirahu i stiže do međa Jafata na jug, nasuprot Arabiji. [26]Opkoli sve sinove Madijanove, zapali im šatore, ugrabi stada. [27]Za žetve žita siđe u nizinu Damaska, zapali im sve njive, uništi im stada i stoku, opljačka im gradove, opustoši polja i oštricom mača pobi sve mlado. [28]Tada spopade strah i užas sve stanovnike obala Sidona i Tira, žitelje Sura i Okine i sve žitelje Jamnije. I građane koji su živjeli u Azotu i Askalonu zahvati silan strah pred njim. #3Poslaše mu zbog toga glasnike s miroljubivim prijedlozima i poručiše: [2]"Evo, mi podanici velikoga kralja Nabukodonozora padamo ničice preda te: učini s nama što ti se prohtije. [3]Evo ti naših kuća, našega kraja, žitnih polja, stada, stoke: svi torovi naših šatora ovise samo o jednom tvome migu; služi se svime kako ti se ushtije i kako ti se svidi. [4]Evo, i naši su gradovi sa svojim stanovnicima robovi tvoji, samo dođi i učini s njima što je dobro u očima tvojim." [5]Ljudi dođoše do Holoferna i saopćiše mu te poruke. [6]On siđe s vojskom prema obali, postavi upravitelje po utvrđenim gradovima te iz tih gradova unovači posebno izabrane ljude kao pomoćnu vojnicu. [7]Građani i sav okoliš dočekaše ga s vijencima, plesovima i bubnjevima. [8]Poruši on sve njihove uzvišice, sravni sa zemljom svete gajeve njihove: bilo mu je najvelikodušnije dopušteno da razruši sva domaća božanstva kako bi svi narodi častili samo Nabukodonozora i svi ga jezici i plemena zazivali kao Boga. [9]Stiže tako nasuprot Ezdrelonu u blizini Dotaina, a to je sučelice velikoj judejskoj ravni. Utabori se između Gebe i Skitopolisa i tu se zadrža cio mjesec dana da sakupi opskrbu za svoju vojsku.

Uzbuna u Judeji

4 [1]Sinovi Izraelovi koji življahu u Judeji dočuše što je Holoferno, vrhovni zapovjednik Nabukodonozora, kralja Asiraca, učinio drugim narodima i kako je opljačkao i razorio hramove njihove; [2]obuze ih neiskaziv strah od toga čovjeka i počeše strepiti zbog Jeruzalema i zbog Hrama Gospoda, Boga svoga. [3]Bjehu se tek vratili iz sužanjstva, sav narod Judeje bio se sabrao tek nedavno, i predmeti, žrtvenik i Hram bili su posvećeni poslije obeščašćenja. [4]Odaslaše zbog toga glasnike na područje Samarije, u Konu, Betoron, Belmajin, Jerihon, u Hobu, u Esoru i u Salemsku dolinu. [5]Prije svega zaposjedoše sve vrhove najviših brda,

opasaše zidovima sela koja su se nalazila ondje i nagomilaše hranu i opremu za vođenje rata, jer polja njihova bijahu istom požeta. [6]Tada Joakim, veliki svećenik, koji se tih dana nalazio u Jeruzalemu, napisa stanovnicima Betulije i Betomestaima, koji je smješten nasuprot Ezdrelonu na ulazu u ravan blizu Dotaina, [7]i naredi da se zaposjednu brdski prijelazi, jer je preko njih vodio put u Judeju. A bilo je lako spriječiti neprijateljski upad, jer je klanac bio tako uzak da su samo dva čovjeka mogla odjednom proći. [8]Sinovi Izraelovi učiniše kako im je naložio Joakim, veliki svećenik, i starješine narodne koje življahu u Jeruzalemu.

Molitva i pokora

[9]Svaki Izraelac žarko podiže glas k Bogu i svi se poniziše pred Bogom: [10]oni i žene njihove, i djeca, i životinje, i pridošlice, i plaćenici i robovi nošahu kostrijet oko bokova. [11]Svi Izraelci i žene i djeca što življahu u Jeruzalemu padoše ničice pred Hramom, posuše glavu pepelom i prostriješe kostrijet pred Gospoda: [12]opasaše vrećama i žrtvenik i zazivahu žarko Boga Izraelova u jedan glas, da ne preda njihovu djecu pokolju, njihove žene u ropstvo, njihove gradove i baštinu njihovu rušenju a svetišta njihova obeščašćenju, pogrdi i ruglu pogana. [13]Bog usliša glas njihov i smilova se nad nevoljom njihovom: sav je narod postio mnogo dana u svoj Judeji i u Jeruzalemu pred Svetištem Boga Svevladara. [14]Veliki svećenik Joakim, svećenici koji su stajali pred Gospodom i svi oni koji su mu služili, vezavši kostrijet oko bokova, prinosili su svakidašnje žrtve paljenice, zavjetnice i dragovoljne prinose puka; [15]posuvši pepelom mitre, podizahu iz sve snage glas Gospodu da bi milostivo pogledao dom Izraelov.

Savjetovanje u Holofernovu taboru

5 [1]Izvijestiše Holoferna, vrhovnog zapovjednika vojske asirske, da su se sinovi Izraelovi spremili za rat, da su zatvorili brdske prijelaze, utvrdili sve vrhove najviših planina te postavili prepreke u predjelima što se nalaze u ravnici. [2]On se rasrdi strahovito, sazva sve glavare moapske, vojskovođe amonske, sve primorske namjesnike [3]pa im kaza: "Recite mi, sinovi kanaanski: kakav je to narod koji nastava brdovite predjele? Kakvi su mu gradovi u kojima živi? Kolika je vojska njegova? U čemu je snaga njegova i moć njegova? Tko je kralj koji nad njima vlada i zapovijeda im vojskom? [4]Zašto je među svima koji žive na zapadu on jedini gnjevno odbio da mi miroljubivo dođe u susret?" [5]Odgovori mu Ahior, vođa svih sinova Amonovih: "Poslušaj, moj gospodaru, riječi iz usta sluge svoga: ja ću te obavijestiti istinito o tome narodu koji, smješten blizu tebe, nastava taj brdovit kraj; neće izaći laž iz usta sluge tvoga. [6]Narod taj potječe od Kaldejaca. [7]Najprije su boravili u Mezopotamiji, jer su

otklonili da se drže bogova otaca svojih koji su živjeli u zemlji kaldejskoj. [8]Skrenuše dakle s puta otaca svojih pa počeše štovati Boga nebeskoga, onoga Boga koga bijahu spoznali. I zato, udaljeni od lica svojih bogova, skloniše se u Mezopotamiju i tu se dugo zadržaše. [9]Pa im Bog njihov zapovjedi da ostave to prebivalište i odu u zemlju Kanaan; naseliše se ondje te imađahu u obilju zlata i srebra i mnogo stoke. [10]Spustiše se poslije u Egipat, jer glad bijaše pritisla zemlju kanaansku; ondje su ostali dok se imahu čime hraniti. Porastoše u snažno mnoštvo; rodu njihovu ne bijaše broja. [11]Ali se kralj Egipta diže na njih, naruga im se u pravljenju opeke; ponizi ih i učini robovima. [12]Onda oni zavapiše Bogu svome, a on svu zemlju egipatsku udari ranama bez prebola. Zbog toga ih Egipćani otjeraše od sebe. [13]Bog pred njima isuši Crveno more [14]i prevede ih preko Sinaja i Kadeš Barne. Oni odbiše od sebe sve nasrtaje stanovnika pustinje, [15]smjestiše se na području Amorejaca i vlastitom snagom istrijebiše sve Hešbonce. Prijeđoše preko Jordana i dobiše u nasljedstvo sav planinski kraj; [16]istjeraše Kanaanca, Perižanina, Jebusejca, Sihemca i sve Girgašane i tu obitavahu mnogo vremena. [17]Dok ne sagriješiše protiv Boga svoga, pratilo ih je blagostanje, jer je bio s njima Bog komu je mrska nepravda; [18]ali kad se udaljiše od puta što im ga on bijaše naznačio, u mnogim ratovima pretrpješe užasna razaranja, zatočiše ih u zemlju koja nije bila njihova. Hram Boga njihova bi razoren do temelja, a gradove im oteše neprijatelji njihovi. [19]Ali sada, kako su se vratili Bogu svome, uspeše se iz raznih krajeva kamo bijahu raspršeni i ponovo zauzeše Jeruzalem, gdje se nalazi Svetište njihovo, i smjestiše se po brdovitim krajevima koji bijahu opustjeli. [20]Zato, gospodaru, pomno izvidimo je li taj narod u čemu zastranio, je li sagriješio Bogu svome, pa ako utvrdimo da jest, onda možemo krenuti na nj i pokoriti ga; [21]ali ako narod onaj nije kriv ni zbog kakva prijestupa, onda neka gospodar moj odustane od nauma: jer će ih Bog njihov štititi, a mi ćemo biti na ruglo svoj zemlji." [22]Kada Ahior završi tu besjedu, stadoše rogoboriti oni koji su okruživali šator i nalazili se unaokolo, dostojanstvenici Holofernovi, svi stanovnici obalnih krajeva i Moaba: tražili su da ga raskomadaju: [23]"Ne bojmo se sinova Izraelovih! To je zaista narod koji nema ni moći ni snage za žešću bitku. [24]Krenimo, dakle! Oni će biti samo zalogaj za vojsku tvoju, gospodaru Holoferno!"

Ahior predan Izraelcima

6 [1]Pošto je utihnula buka onih koji su se skupili na vijećanje, Holoferno, vrhovni zapovjednik asirske vojske, u nazočnosti svega naroda različita podrijetla i sviju sinova moapskih, obrati se Ahioru: [2]"Tko si ti, Ahiore, ti i plaćenici Efrajimovi, da danas ovako prorokuješ među nama i savjetuješ da odustanemo od borbe protiv roda Izraelova? Bog njihov da bi im bio štit?

Ali tko je Bog, osim Nabukodonozora? On će poslati svoju snagu i zbrisati ih s lica zemlje; ni Bog ih njihov neće spasiti. [3]Mi, sluge kraljeve, mi ćemo ih smrviti kao jednog čovjeka. Neće izdržati žestine našega konjaništva. [4]Njime ćemo ih zdrobiti. Brda će se natopiti njihovom krvlju, a ravnice se ispuniti njihovim mrtvim tijelima. Neće se ni održati pred nama, svi će izginuti. Tako govori kralj Nabukodonozor, gospodar sve zemlje. Tako je rekao, a riječi njegove neće ostati neispunjene. [5]A ti, Ahiore, plaćeniče amonski, koji si tako govorio u dan izopačenosti svoje, nećeš više gledati moga lica od današnjeg dana pa sve dok se ne osvetim rodu tih bjegunaca iz Egipta. [6]Tada će gvožđe mojih vojnika i sulica mojih slugu probosti slabine tvoje i ti ćeš pasti među ranjenike Izraela kad se ja okrenem protiv njega. [7]Za sada neka te sluge moje odvedu u brdoviti kraj i ostave u jednome od prilaznih gradova: [8]nećeš poginuti dok ne budeš zatrt s njima. [9]Ako u srcu svome gajiš nadu da neće biti osvojeni, zašto onda tvoje lice pokazuje toliku utučenost? Rekoh: nijedna od riječi mojih neće ostati neispunjena." [10]Holoferno potom naredi slugama koji bijahu u šatoru njegovu da zgrabe Ahiora, odvedu u Betuliju i predaju u ruke sinova Izraelovih. [11]Njegove ga sluge uhvatiše, odvedoše izvan tabora prema ravnici, iz ravnice provedoše ga prema brdima i dovedoše na izvore koji se nalaze pod Betulijom. [12]Kad su ih ljudi iz grada opazili, dohvatiše oružje, iziđoše iz grada prema vrhu brda, a praćari zauzeše put što se tuda uspinje i počeše bacati kamenice na njih da im spriječe penjanje. [13]Oni se onda skloniše pod brdo, svezaše Ahiora i ostaviše ga na podnožju brda, pa se vratiše svome gospodaru. [14]Sišavši iz svoga grada, sinovi Izraelovi priđoše mu, odvezaše ga i odvedoše u Betuliju i dovedoše pred gradske glavare. [15]Tih dana vršili su tu dužnost Ozija, sin Mihin od plemena Šimunova, pak Kabris, sin Gotonielov, i Harmis, sin Melkielov. [16]Dozvaše gradske starješine, ali dođoše na zbor i svi mladići i žene. Postaviše Ahiora usred svega naroda, a Ozija ga uzme ispitivati što to bijaše s njim. [17]Ahior ih izvijesti o svemu što je rečeno na Holofernovu vijećanju: što je sam kazao vođama Asurovim i što je u nadutosti svojoj Holoferno govorio protiv doma Izraelova. [18]Tada narod pade ničice, iskaza štovanje Bogu svome i zavapi: [19]"Gospode, Bože nebeski, pogledaj oholost njihovu, budi milostiv poniznosti roda našega i obazri se danas na lica sebi posvećenih!" [20]Potom utješiše Ahiora i pohvališe ga. [21]Ozija ga sa zbora odvede u dom svoj i priredi starješinama gozbu. Svu noć dozivahu u pomoć Boga Izraelova.

II. OPSJEDANJE BETULIJE

7 [1]Sutradan zapovjedi Holoferno svoj vojsci svojoj i svim narodima koji mu se bijahu pridružili u savezništvo da krenu na Betuliju, da zaposjednu putove što vode u brda i da zametnu rat protiv sinova Izraelovih. [2]Toga istog dana krenuše svi njihovi ratnici. Vojska se

tih bojovnika sastojala od stotinu i sedamdeset tisuća pješaka i dvanaest tisuća konjanika, ne brojeći opremu i golemo mnoštvo ljudi koji su išli pješke među njima. [3]Utaboriše se u dolini nadomak Betuliji, uz izvor; zauzeše prostor u širinu od Dotaina do Belbaima, a u dužinu od Betulije do Kimona, koji se nalazi sučelice Ezdrelonu. [4]Kada sinovi Izraelovi vidješe sve to mnoštvo, u strahu počeše govoriti među sobom: "Ovi će potamaniti sve na zemlji! Ni najviše planine, ni klanci, ni bregovi neće izdržati pod njihovom težinom." [5]Svaki pograbi oružje; upalivši luči na svojim kulama, ostadoše na straži svu onu noć. [6]Ujutro izvede Holoferno sve konjaništvo pred oči sinova Izraelovih koji su se nalazili u Betuliji; 7podvrže budnu nadzoru sve uspone koji su vodili do grada njihova, pretraži sve izvore vode i zauze ih i tu postavi vojničke straže pa se onda vrati k vojsci svojoj. [8]Dođoše k njemu svi poglavari sinova Ezavovih, sve vođe naroda moapskoga i vojskovođe obalnih krajeva te rekoše: [9]"Neka posluša naš gospodar nekoliko naših riječi da ne bi pretrpio poraz vojske svoje. [10]Taj se narod sinova Izraelovih nije nikada uzdavao u svoja koplja nego u planinske uzvisine po kojima živi, jer nije se lako popeti na vrhove njihovih brda. [11]Zato se nemoj, gospodaru, boriti s njima kako se bori u otvorenoj bitki, pa neće poginuti ni jedan čovjek koji pripada tvome narodu. [12]Ostani u svome taboru čuvajući brižno svakoga svog vojnika. A dotle neka se tvoje sluge domognu vrela koje izvire na obronku. [13]Iz njega doista uzimaju vodu svi stanovnici Betulije. Žeđa će ih skončati i oni će predati grad. Mi ćemo se onda sa svojim četama popeti na obližnje gorske uzvisine pa na njima postaviti stražu da ni jedan čovjek ne izađe iz grada. [14]Glad će umoriti njih i njihove žene i njihovu djecu, pa još prije nego ih sasiječemo mačem, ležat će onemoćali po trgovima boravišta svoga. [15]Tada ćeš im groznom odmazdom platiti što se pobuniše i ne izađoše ti s mirom u susret." [16]Razlaganje njihovo svidje se Holofernu i svim njegovim vojvodama. Izda on zapovijed da učine kako su ga svjetovali. [17]Krenu dakle odjel sinova Amonovih sa pet tisuća Asiraca pa se utabori u podolju, zauzevši nakapnice i izvore voda sinova Izraelovih. [18]Prema uzvisinama krenuše sinovi Ezavovi i sinovi Amonovi pa stadoše u brdovitu kraju nasuprot Dotainu, odakle poslaše jedan dio prema jugoistoku, sučelice Egrebelu, koji se nalazi blizu Kusa na obali potoka Mohmura. Ostali dio asirske vojske utabori se na ravnici pa prekri sve lice zemlje; šatori i silna oprema protezali im se u gustim nizovima tvoreći golemo mnoštvo. [19]Sinovi Izraelovi podigoše glas Gospodu Bogu svome, jer se obeshrabrio duh njihov zbog toga što bijahu opkoljeni od sviju neprijatelja svojih tako da im ne mogahu izmaći. [20]Trideset se i četiri dana nalazila oko njih asirska sila: pješaci, vojnička kola, konjanici. A onda stanovnicima Betulije nestade vode u sudovima, [21]a nakapnice im bijahu prazne; ni jedan dan nisu imali dovoljno pitke vode jer im se voda za piće davala na mjeru. [22]Djeca im bijahu iznemogla, žene im i mladići padali u nesvijest od

žeđe: ležali su po gradskim trgovima ili u kućama, nisu više imali snage. [23]Tada sav narod, mladići, žene i djeca odoše k Oziji i gradskim upravljačima i povikaše i rekoše pred svim starješinama: [24]"Neka Bog sudi između vas i nas zbog velike nepravde koju ste počinili na štetu našu jer niste htjeli mirno pregovarati s Asircima. [25]Sad nam nema više pomoći niodakle: Bog nas je predao u njihove ruke da iznemognemo od žeđe i posvemašnje iscrpljenosti. [26]A sada ih pozovite i predajte sav grad pljački Holofernovih ljudi i sve vojske njegove. [27]Jer nam je bolje da postanemo njihov plijen. Bit ćemo, doduše, njihovi robovi, ali ćemo sačuvati živote i nećemo rođenim očima gledati smrt djece svoje niti kako nam žene i djeca ispuštaju dušu. [28]U ime neba i zemlje, u ime Boga i Gospoda otaca naših, koji nas je kaznio zbog grijeha naših i poradi prijestupa otaca naših, zaklinjemo vas da još danas izvršite što smo vam kazali." [29]Usred zbora nasta sveopći plač i svi glasno zavapiše Gospodu Bogu. [30]Ozija im upravi riječ: "Budite hrabri, braćo, ustrajmo još pet dana, za kojih će Gospod Bog naš izliti na nas milost svoju: zacijelo nas neće napustiti zauvijek. [31]Prođe li tih pet dana bez ikakve pomoći, izvršit ću što tražite." [32]Potom otpusti narod, svakoga u njegovu četvrt. Ljudi odoše na zidove i kule svoga grada, a žene i djecu poslaše njihovim kućama. Ali u gradu bijahu krajnje potišteni.

III. JUDITA

Uvod

8 [1]Tih dana sve je to čula Judita, kći Merarija, sina Oksa, sina Oziela, sina Elkija, sina Ananije, sina Gedeona, sina Rafaina, sina Ahitoba, sina Elije, sina Helkije, sina Eliaba, sina Natanaela, sina Salamiela, sina Sarasadaja, sina Izraelova. [2]Njezin muž Manaše, iz istoga plemena i obitelji, bješe umro za žetve ječma. [3]Nadgledavao je one koji su povezivali snopove na njivi kad ga pogodi sunčanica: pade na postelju i umrije u Betuliji, gradu svome; pokopaše ga do njegovih otaca u polju što se nalazi na pola puta između Dotaina i Balamona. [4]Judita odonda življaše kao udovica već tri godine i četiri mjeseca. [5]Načinila je sebi sobu na ravnome kućnom krovu, navukla preko bokova kostrijet i nosila haljine udovičke. [6]Postila je sve dane udovištva svoga, osim uoči subote i za samih subota, uoči mlađaka i za samih mlađaka te za svetkovina i blagdana doma Izraelova. [7]Bila je lijepa i naočita. Njezin muž Manaše bijaše joj ostavio zlata i srebra, slugu i sluškinja, stoke i zemljišta, i tako je živjela. [8]Ne bijaše nikoga koji bi kazao što ružno o njoj, jer je bila jako bogobojazna.

Judita i starješine

[9]Dočula je dakle krute riječi koje puk, zapavši u malodušje zato što je nestalo vode, bijaše upravio gradskom starješini, a doznala je i sve što je Ozija rekao narodu i kako im se zakleo da će do pet dana predati grad Asircima. [10]Posla tada sluškinju koja je vodila njezine poslove da dozove gradske starješine Habrisa i Harmisa. [11]Dođoše oni k njoj, a ona im kaza: "Poslušajte me, glavari Betulije! Nije baš valjan govor što ste ga održali puku. A umetnuli ste u taj govor i zakletvu između Boga i vas i rekli da ćete predati grad neprijatelju ako vam Gospod u određenom roku ne pomogne. [12]A tko ste vi da danas iskušavate Boga i postavljate se iznad Boga među ljudima? [13]Ispitujte namisli Boga Svevladara koliko vam drago, pa svejednako nećete razumjeti ništa dovijeka. [14]Ako ne uspijevate istražiti dubine ljudskoga srce niti doznati ono što prolazi ljudskom mišlju, kako ćete dokučiti Boga koji je stvorio sve to? Kako ćete istražiti misao njegovu i shvatiti nakane njegove? Ne, braćo, nemojte ljutiti Gospoda Boga našega! [15]Jer ako nam i ne htjedne priskočiti u pomoć u ovih pet dana, ipak nas može zaštititi ali i zatrti, i to naočigled neprijatelja naših, u one dane kad mu se svidi. [16]Prema tome, ne tražite odluke Gospoda Boga našega, jer Bog nije čovjek da biste mu mogli prijetiti niti sin čovječji komu biste mogli naređivati. [17]Zbog toga, očekujući spas koji može doći od njega, dozivajmo ga u pomoć, i on će poslušati glas naš, bude li mu to drago. [18]Jer u našim pokoljenjima nije bilo, a nema ni dan-danas u našemu plemenu, obitelji, selu ili gradu onih koji bi štovali boštva načinjena rukama, kao što je bivalo u prijašnja vremena. [19]Zato su očevi naši bili predani maču, bili su pljačkani i doživjeli velike poraze od neprijatelja. [20]Ali mi ne znamo drugoga Boga do njega, pa se stoga nadamo da neće napustiti ni nas ni ikoga od našeg plemena. [21]Jer budemo li osvojeni mi, bit će osvojena i sva Judeja i opljačkano naše Svetište, a on će to obeščašćenje osvetiti našom krvlju. [22]Pokolj braće naše, tjeranje svega naroda u progonstvo i opustošenje baštine naše oborit će na glavu našu među poganima među kojima ćemo se nalaziti kao robovi i biti predmet pogrde i ismjehivanja za naše gospodare, [23]jer se naše ropstvo neće pretvoriti u naklonost nego će ga Gospod Bog naš pretvoriti u porugu. [24]Stoga, braćo, pokažimo svojoj braći da od nas zavisi život njihov te da Svetište, Hram i žrtvenik počivaju na nama. [25]Zbog svega toga zahvalimo radije Gospodu Bogu našemu što nas iskušava kao što je iskušavao i očeve naše. [26]Sjetite se kako je činio s Abrahamom, kako je iskušavao Izaka, što se dogodilo Jakovu u Mezopotamiji sirijskoj kad je pasao ovce Labana, svoga ujaka. [27]Jer kako je iskušavao njih da bi iskušao njihova srca, tako postupa s nama da se popravimo, a ne da nam se osveti, jer Bog iskušava one koji su mu blizu." [28]Ozija joj odgovori: "Sve što si izrekla iznosila si iz plemenitog srca i nitko se neće usprotiviti tvojim riječima. [29]Jer tvoja se mudrost ne očitova tek danas: još od početka tvojih

dana sav je narod znao za tvoju umnost, za plemenitost srca tvoga! [30]Ali puk trpi užasno od žeđe, pa nas je prisilio da izvršimo ono što smo obećali i da se zakunemo zakletvom koje nećemo prekršiti. [31]Sada, budući da si ti pobožna žena, moli se za nas, a Gospod će poslati kišu i napuniti naše čatrnje da ne izginemo." [32]Odgovori im Judita: "Poslušajte me! Izvest ću djelo o kojemu će spomen prelaziti od pokoljenja na pokoljenje među sinovima našeg naroda. [33]Budite noćas na gradskim vratima da mognem izići sa svojom sluškinjom. Prije onog dana u koji ste namislili predati grad neprijateljima Gospod će rukom mojom donijeti spas Izraelu. [34]Ne tražite da vam kažem što sam namjerila. Neću vam odati ništa dok ne bude izvršeno ono što sam odlučila učiniti." [35]Ozija i prvaci rekoše joj: "Idi u miru! Neka Gospod Bog bude uza te da se uzmogneš osvetiti neprijateljima našim!" [36]Izišavši odande, vratiše se na svoja mjesta.

Juditina molitva

9 [1]Tada Judita pade ničice, posu glavu pepelom i razotkri kostrijet koju je nosila na sebi. I upravo kad su u Jeruzalemu, u Domu Božjem, prinosili večernji tamjan, ona glasno zavapi Gospodu i reče: [2]"O Gospode, Bože oca moga Šimuna, komu si ruku naoružao mačem da se osveti tuđincima koji bijahu radi sramote odriješili pas jedne djevice, obnažili njezin bok da je okaljaju i obeščastili njezinu utrobu za sramotu. Iako si kazao: ’Ne smije tako biti’, oni su svejedno učinili. [3]I zato si predao pokolju vođe njihove i krvi postelju njihovu, prevarenu i postiđenu njihovom prijevarom. Udario si po robovima i gospodarima; po vladarima na prijestoljima njihovim. [4]Predao si žene njihove plijenu, a kćeri njihove, svu imovinu njihovu odredio da bude razdijeljena među tvoje ljubljene sinove koji su gorjeli od revnosti prema tebi, užasavali se nad obeščašćenjem svoje krvi i zvali te u pomoć. O Bože, moj Bože, poslušaj i mene udovicu. [5]Ti si sazdao i ono što je bilo prije i što će biti poslije. Ti si zamislio i sadašnjost i budućnost i sve se dogodilo što si umom zasnovao. [6]Što si nakanio, došlo je preda te i reklo: ’Evo me!’ Jer svi su tvoji putovi pripremljeni, a tvoje odluke predviđene. [7]Eto, Asirci se uznose svojom vojskom, ponositi su na konje i konjanike svoje, oholi su zbog vrsnoće pješaka svojih, uzdaju se u štit, koplje, luk, praćku i neće da u tebi spoznaju Gospoda koji mrvi ratove. [8]Gospod je tvoje ime. Ti im skrši snagu moći svojom, savij silu gnjevom svojim. Jer su naumili da obeščaste tvoje Svetište, da okaljaju Šator gdje boravi preslavno Ime tvoje, da željezom raznesu uglove žrtvenika tvoga. [9]Vidi njihovu nadutost i upravi gnjev svoj na glave njihove, a moju udovičku ruku ojačaj za naumljeno djelo. [10]Pogodi zamamnošću mojih usana roba s vođom, a vođu s njegovim slugom. Razori drzovitost njihovu rukom jedne žene. [11]Tvoja snaga nije u mnoštvu niti moć tvoja u silnicima, nego si ti Bog poniznih, pomoćnik si malenih, potporanj slabih, utočište napuštenih, spasitelj očajnih. [12]Doista, Bože

oca moga, Bože baštine Izraelove, gospodaru neba i zemlje, tvorče voda, kralju svega stvorenja, uslišaj molitvu moju! [13]Daj mi zamamnu riječ koja ranjava i obara u krvi one koji su strahote smislili protiv tvoga Saveza, svetog Doma, brda Siona i kuće sinova tvojih. [14]Učini da spozna sav narod tvoj i svako pleme da si ti Bog, Bog svake moći i snage, i da osim tebe nema drugoga zaštitnika rodu Izraelovu!"

IV. JUDITA I HOLOFERNO

Judita u neprijateljskom taboru

10 [1]Kad je prestala vapiti Bogu Izraelovu i kad je završila svoju molitvu, [2]ustade gdje bijaše pala ničice, dozva svoju sluškinju i siđe u odaje u kojima je provodila subote i svetkovine svoje. [3]Svuče sa sebe kostrijet, skide udovičke haljine, opra vodom tijelo, namaza se mirisavom mašću, počešlja kosu i stavi prevjes na glavu, odjenu se u svečane haljine u koje se odijevala dok je još živio muž njezin Manaše. [4]Obu sandale, metnu narukvice, ogrlice, prstenje, naušnice i sav nakit: uresi se što je mogla ljepše da bi očarala oči ljudi koji je budu gledali. [5]Sluškinji preda mijeh vina i vrč ulja, napuni dvojače ječmenom kašom, pogačama suhoga voća i čistim hljebovima; sve to složi i stavi na nju. [6]Uputiše se njih dvije prema vratima grada Betulije i tu nađoše Oziju s gradskim starješinama Habrisom i Harmisom. [7]Kad ovi ugledaše Juditu preobražena lica i u onome ruhu, zadiviše se ljepoti njezinoj pa će joj: [8]"Bog otaca naših udijelio ti milost i dao ti da uspješno izvedeš što si naumila na slavu sinova Izraelovih i uzvišenje Jeruzalema." [9]Judita se pokloni Bogu, a njima reče: "Zapovjedite da mi otvore gradska vrata. Izići ću i izvesti što ste kazali." Oni narediše straži da otvori vrata kako je zatražila. [10]Otvoriše joj, pa Judita iziđe sa sluškinjom. Ljudi su je iz grada pratili pogledom dok se spuštala brdom i dok je poprijeko prelazila podoljem. Onda je više nisu vidjeli. [11]Dok su išle ravno podoljem, sretoše je asirske predstraže. [12]Zaustaviše je i upitaše: "Kojemu narodu pripadaš? Odakle dolaziš i kamo ideš?" Ona odgovori: "Kći sam Hebrejaca i bježim od njih, jer će vam se uskoro predati da vam budu hrana. [13]Zaputila sam se Holofernu, vrhovnom zapovjedniku vaše vojske, da se s njim iskreno porazgovorim. Pokazat ću mu put kojim će morati poći da bi zagospodario svim brdovitim krajem a da ne izgubi ni jednog čovjeka, ni jedne žive duše." [14]Dok su ti ljudi slušali riječi njezine i promatrali je, bijahu zadivljeni njezinom ljepotom. Rekoše joj: [15]"Spasila si svoj život požurivši se da siđeš k našem gospodaru. Sada idi njegovu šatoru: nas nekolicina pratit ćemo te dok te ne predamo u ruke njegove. [16]Kada se budeš našla pred njim, ne drhti u srcu svome nego mu reci ono što si kazala i on će s tobom postupati dobro." [17]Izabraše između sebe stotinu ljudi. Oni su bili pratnja njoj i sluškinji njezinoj, pa ih dovedoše do Holofernova šatora. [18]U taboru se sve

uskomešalo: vijest o Juditinu dolasku pođe od usta do usta po svim šatorima. Dođoše ljudi i poredaše se do nje dok je ona stajala pred Holofernovim šatorom i dok mu se njezin dolazak najavljivao. [19]Divljahu se ljepoti njezinoj i sinovima Izraelovim zbog nje. I govorahu jedan drugome: "Tko može prezreti narod koji ima takve žene? Zacijelo ne bi valjalo ostaviti u životu i jednog čovjeka toga naroda. Kad bi ga ostavili na miru, bili bi kadri opčiniti sav svijet." [20]Holofernove straže i dvorjanici njegovi iziđoše i uvedoše Juditu u šator. [21]Holoferno je počivao na ležaljci za zastorom od grimiza, zlata, smaragda i dragoga kamenja. [22]Izvijestiše ga o dolasku njezinu i on iziđe na šatorski ulaz: pred njim su nosili srebrne svjetiljke uljanice. [23]Kad se Judita nađe pred njim i njegovim dvorjanicima, svi se zadiviše ljupkosti lica njezina. Ona se pokloni padnuvši ničice. Sluge je Holofernove podigoše.

Prvi susret s Holofernom

11 [1]Kaza joj tada Holoferno: "Budi hrabra, ženo! Ne plaši se u srcu svome! Jer nisam nanio zla nikome od onih koji odlučiše služiti Nabukodonozora, kralja sve zemlje. [2]Pa da me i tvoj narod koji živi u brdovitu kraju nije prezreo, ja ne bih digao koplja na nj. Ali su sami to skrivili. [3]Nego, sada mi reci zašto si pobjegla od njih a došla k nama. Došla si da se spasiš! Hrabro, život će ti biti pošteđen noćas a i poslije. [4]Nitko ti neće nanijeti zla, nego će se postupati s tobom kako se postupa sa slugama moga gospodara i kralja Nabukodonozora." [5]Judita mu odgovori: "Poslušaj riječi robinje svoje. Neka sluškinji tvojoj bude dopušteno govoriti s tobom: neću noćas govoriti laži svome gospodaru. [6]Budeš li slijedio savjete sluškinje svoje, Bog će ti pomoći sretno izvesti djelo tvoje, a gospodar moj neće biti razočaran sa svojih pothvata. [7]Neka živi Nabukodonozor, kralj sve zemlje, neka živi moć onoga koji te uputio kako bi uzmogao na pravi put izvesti svako živo biće! Pomoću tebe nisu mu doista podvrgnuti samo ljudi nego, zahvaljujući vrijednosti tvojoj, i divlje i domaće životinje i ptice nebeske: sve živi samo za Nabukodonozora i svu kuću njegovu. [8]Dočuli smo već i za razboritost i za oštroumnost tvoju. Svoj je zemlji znano da si u svem kraljevstvu samo ti sposoban, vrstan i pronicav u ratnom umijeću. [9]Doznali smo i za govor što ga je Ahior izgovorio na tvome vijećanju; budući da su ga stanovnici Betulije spasili, on im je kazao sve što je rekao pred tobom. [10]A sada, moćni gospodaru, nemoj potcjenjivati njegovo razlaganje nego ga pohrani u srcu svome jer je istinito: ne može se rod naš progoniti niti ga može dohvatiti mač, osim ako sagriješi Bogu svome. [11]Ali da moj gospodar ne bi ostao razočaran i promašio u svome pothvatu, past će na glavu njihovu smrt: tereti ih grijeh kojim su razgnjevili Boga svoga počinivši bezakonje. [12]Kako im je ponestalo hrane, a i vode imaju sve manje, prohtjelo im se da navale na stoku svoju i odlučiše da jedu što im je Bog zakonima zabranio.

[13]Čak su naumili potrošiti prvine žita i desetine vina i ulja, čuvane i namijenjene svećenicima koji u Jeruzalemu služe Boga našega; a ipak su to stvari kojih se nitko od naroda nije smio ni rukom dodirnuti. [14]Otpravili su u Jeruzalem, budući da i tamošnji stanovnici isto rade, glasnike da im donesu potrebno dopuštenje od Vijeća starješina. [15]Čim im stigne dopuštenje te izvrše svoj naum, toga istog dana bit će ti predani na uništenje. [16]Kada sam ja, sluškinja tvoja, doznala sve to, pobjegoh od njih. Bog me poslao da sudjelujem s tobom u pothvatu kojemu će se začuditi sva zemlja kada za nj čuje. [17]Jer sluškinja je tvoja pobožna i štuje Boga nebeskoga i dan i noć, pa sada, kad ostanem uza te, gospodaru, tvoja će sluškinja samo zatražiti da može noću otići prema dolini. Ondje ću moliti Boga, pa će mi kazati kada oni počine grijeh. [18]Zatim ću se vratiti i tebe obavijestiti, i ti ćeš tada izaći sa svom vojskom. Među njima neće biti nikoga da ti se odupre. [19]Odvest ću te kroz Judeju sve do samog Jeruzalema, postavit ću usred njega prijestolje tvoje. Ti ćeš ih tjerati pred sobom kao što se tjera stado koje nema pastira. Ni pas pred tobom neće zalajati. Sve sam to predosjetila, to mi je objavljeno, pa sam poslana da ti odam." [20]Te se riječi svidješe Holofernu i svima njegovim slugama. Zadiviše se mudrosti njezinoj te uzviknuše: [21]"Od jednoga do drugog kraja svijeta nema ravne njoj ljepotom lika i mudrošću razlaganja." [22]A Holoferno joj reče: "Dobro je učinio Bog što te poslao pred tvojim narodom da nama pripadne moć, a propast onima koji su prezreli moga gospodara. [23]A ti si plemenita izgledom i lijepo zboriš. Budeš li sve učinila kao što si kazala, tvoj Bog postat će i moj Bog, a ti ćeš provoditi svoje dane u palači kralja Nabukodonozora i bit ćeš slavna na svoj zemlji."

12 Zapovjedi da je odvedu na mjesto gdje je bilo pohranjeno srebrno posuđe i naredi da joj daju od jela njegovih i od vina njegova. [2]Ali Judita odgovori: "Neću toga jesti da ne bude sablazni, nego neka mi se jelo priređuje od onoga što sam donijela sa sobom." [3]Holoferno je zapita: "Kad ti ponestane što imaš uza se, odakle ćemo ti davati takva jela kad među nama nema nikoga od tvoga roda?" [4]Judita odgovori: "Života mi tvoga, gospodaru, ropkinja tvoja neće ni utrošiti što je sa sobom donijela, a Gospod će već rukom njezinom izvesti što je odlučio." [5]Onda je sluge Holofernove odvedoše u šator. Spavala je do ponoći. Ustade o jutarnjoj straži. [6]Poruči Holofernu: "Neka gospodar moj dopusti da sluškinja njegova iziđe radi molitve." [7]Holoferno naredi svojim stražarima da je u tome ne ometaju. Ostala je tako tri dana u taboru. Noću je išla u dolinu Betulije i umivala se na studencu u taboru. [8]Kad bi tako izišla, molila bi Gospoda, Boga Izraelova, da joj korake upravi na slavu sinova naroda njezina. [9]Vrativši se čista, zadržala bi se u šatoru dok joj ne bi navečer priredili jelo.

Judita na Holofernovoj gozbi

[10]Četvrtoga dana Holoferno priredi gozbu samo za svoje časnike. Ne pozva nikoga od posluge. [11]Reče dvoraninu Bagoi, upravitelju svih svojih dobara: "Idi i nagovori onu Hebrejku koja je kod tebe da dođe jesti i piti s nama. [12]Bila bi nam prava sramota imati uza se takvu ženu a ne biti s njom; jer ako je ne predobijemo, rugat će nam se." [13]Bagoa izađe od Holoferna, uđe k njoj i reče joj: "Neka ljepojka ne oklijeva doći k mome gospodaru da bude čašćena u njegovoj nazočnosti, da veselo pije vino s nama i postane ovoga dana kao jedna od asirskih kćeri koje žive u dvoru Nabukodonozorovu." [14]Judita mu odgovori: "Tko sam ja da se usprotivim svome gospodaru? Učinit ću smjesta sve što je drago oku njegovu. Bit će mi to radost sve do smrti." [15]Ustade, ukrasi se haljinama i svakakvim ženskim uresima. Sluškinja ode prije nje te prostrije po zemlji pred Holoferna ovnujske kože koje je dobila od Bagoe za svakidašnju upotrebu da na njima svakoga dana udobno blaguje. [16]Judita uđe i smjesti se. Holofernu se srce uzbudi, duša mu se uznemiri i spopade ga ognjena žudnja da bude s njom. Od onoga dana kad ju je prvi put vidio, samo je vrebao priliku da je zavede. [17]Kaza joj Holoferno: "Dođi pij i veseli se s nama!" [18]Judita odgovori: "Hoću, pit ću, gospodaru, jer osjećam da je danas moj život tako velik kako nije bio nikada od moga rođenja." [19]Uzela je, jela je i pila pred njim što joj njezina sluškinja bijaše priredila. [20]Holoferno je uživao u njoj i pio je toliko vina koliko ga nije pio nikad u životu.

Holofernova glava

13 [1]A uvečer se časnici brzo povukoše. Bagoa zatvori šator izvana, pošto je otpravio od svoga gospodara one koji su se još ondje nalazili. Svi odoše na počinak: bijahu umorni jer se gozba jako oduljila. [2]Juditu ostaviše samu u šatoru. Holoferno pao na postelju jer ga vino bijaše potpuno svladalo. [3]Judita je naredila svojoj sluškinji da je čeka pred ložnicom kao i svakog dana. Rekla je da će izaći na molitvu. Tako je kazala i Bagoi. [4]Svi bijahu otišli od Holoferna, nitko, ni malen ni velik, nije ostao u ložnici. Judita, stojeći kraj Holofernove postelje, reče u srcu svom: "Gospode, Bože svake sile, svrni u ovome času pogled svoj na djelo ruku mojih da se prodiči Jeruzalem! [5]Ovo je pravi čas da se pobrineš za svoju baštinu i ostvariš moju zamisao o propasti neprijatelja koji su nasrnuli na nas." [6]Priđe stupu postelje, do Holofernove glave, i skide odande Holofernov mač. [7]Zatim, primaknuvši se postelji, zgrabi kosu Holofernovu i kaza: "Gospodine Bože Izraelov, ojačaj me danas!" [8]I iz sve snage udari dvaput Holoferna po vratu i odrubi mu glavu. [9]Njegov trup potom otkotrlja s ležaja i strže zastor sa stupova. Malo kasnije iziđe i glavu Holofernovu predade sluškinji. [10]Ona je metnu u svoju torbu. Obadvije zatim, po običaju, iziđoše na molitvu. Prešavši tabor, zaokružiše ono podolje,

popeše se na uzvisinu Betulije i dođoše pod njezina vrata. [11]Judita se javi još izdaleka straži na vratima: "Otvorite, otvorite vrata! S nama je Bog naš da izvede junaštvo u Izraelu i jakost protiv neprijatelja kao što je učinio i danas." [12]Kako građani začuše njezin glas, požuriše se do vrata svoga grada i pozvaše starješine gradske. [13]Strčaše se svi, malo i veliko, jer ih je njezin dolazak iznenadio. Otvoriše vrata, primiše ih, zapališe vatru da se vide i okružiše ih. [14]Judita im jakim glasom kaza: "Hvalite Boga! Hvalite ga! Hvalite Boga koji nije uskratio milosti svoje kući Izraelovoj nego je mojom rukom noćas potukao neprijatelje naše." [15]Izvadivši glavu iz torbe, pokaza im je i reče: "Evo glave Holoferna, vrhovnog zapovjednika vojske asirske, i evo zastora pod kojim je ležao pijan. Bog ga je pogodio rukom jedne žene! [16]Neka živi Gospodin koji me zaštitio na putu kojim sam hodila! Jer je moje lice zatravilo Holoferna na propast njegovu, nije zgriješio sa mnom te me tako nije osramotio ni okaljao." [17]Puk, sav izvan sebe, pade ničice da se pokloni Bogu i povika u jedan glas: "Blagoslovljen da si, Bože naš, koji si danas satro neprijatelje naroda svoga!" [18]Ozija joj kaza: "Blagoslovljena bila, kćeri, od Boga Svevišnjega više od svih drugih žena na zemlji! Blagoslovljen Gospod Bog, stvoritelj neba i zemlje, koji te vodio da odsiječeš glavu vođi neprijatelja naših! [19]Jer tvoje pouzdanje neće biti izbrisano iz srdaca ljudi nego će se oni dovijeka sjećati Božje moći. [20]Neka Bog učini da to bude na tvoju vječnu diku i neka te nagradi svakim dobrom, jer kad bi ponižen naš rod, nisi štedjela života svoga, nego si spriječila našu propast živeći pravedno pred našim Bogom!" A sav narod nadoda: "Amen! Amen!"

V. POBJEDA

Židovi u asirskom taboru

14 [1]Judita im reče: "Poslušajte me, braćo! Uzmite ovu glavu i objesite je na krunište naših zidina. [2]Čim zora zarudi te sunce obasja zemlju, neka se svatko maši svog oružja i svi hrabri muževi neka izađu iz grada. Izabrat ćete im vođu kao da tobože hoćete sići u ravnicu, na asirske predstraže. Ali nećete sići. [3]Oni će pograbiti svoje oružje, otići će u tabor i probudit će zapovjednike asirske vojske. Zajedno će otrčati k Holofernovu šatoru, i kad Holoferna ne nađu, spopast će ih užas i pobjeći će ispred vas. [4]Vi i svi koji žive u granicama Izraela, progonite ih i uništite na putu njihova uzmaka. [5]Ali prije nego sve to izvedete, pozovite mi Ahiora Amonca da svojim očima prepozna onoga koji je prezreo kuću Izraelovu a njega poslao k nama u smrt." [6]Pozvaše Ahiora iz Ozijine kuće. Kako dođe i vidje Holofernovu glavu u rukama jednog od članova narodnoga zbora, sruši se na zemlju i onesvijesti. [7]Kada se osvijestio, baci se do nogu Juditi, pokloni joj se i uskliknu: "Blagoslovljena da si u svakome šatoru Judinu i u svakom narodu! Svatko će drhtati od straha kad čuje tvoje ime! [8]A sada mi

pripovjedi što si sve izvela ovih dana." Judita mu usred mnoštva pripovjedi sve što je učinila od onoga dana kad je otišla pa do tada, do toga razgovora s njima. [9]Kad je završila kazivanje, narod počne klicati od radosti: svim gradom odjeknuše radosni povici. [10]Tada Ahior, vidjevši što je sve učinio Bog Izraelov, povjerova čvrsto u Boga te se dade obrezati i tako bi pribrojen narodu Izraelovu. [11]A kad zarudje zora, objesiše Holofernovu glavu na zidine. Svaki pograbi svoje oružje te jurnuše u odredima niz padine. [12]Kada ih Asirci ugledaše, obavijestiše svoje zapovjednike. Ovi pođoše zapovjednicima, tisućnicima i ostalim časnicima svojim. [13]Dođoše do Holofernova šatora pa kazaše upravitelju njegovih dobara: "Dođe probudi našega gospodara. Oni su se robovi usudili sići i napasti nas da zauvijek budu uništeni." [14]Bagoa uđe i pljesnu rukama pred šatorskim zastorom: mišljaše da Holoferno spava s Juditom. [15]Ali kako se nitko ne odazva, razmaknu zastore, uđe u ložnicu i nađe truplo bačeno na prag: glave nigdje, bijaše odnesena. [16]Kriknu iza glasa te plačući, jecajući i snažno zapomažući rastrga na sebi haljine. [17]Uđe zatim u šator u kojem je boravila Judita i ne nađe je. Onda otrča k narodu i povika: [18]"Ovi su robovi podmukli: jedna sama Hebrejka osramotila je dom kralja Nabukodonozora. Evo Holoferna na zemlji, ali glave na njemu nema." [19]Kad zapovjednici vojske asirske čuše te riječi, razderaše na sebi haljine, dušu im spopade silan strah, a taborom im se prolomiše oštri krikovi i silna kuknjava.

15 I oni koji su se još nalazili u šatorima, kad su čuli što se dogodilo, skameniše se. [2]Uhvati ih strava i strah te ne bijaše čovjeka koji bi ostao uza svoga bližnjega, nego se svi bezglavo razbježaše po svim brdima i ravnicama. [3]I oni koji se bijahu utaborili u brdovitom kraju oko Betulije nagoše u bijeg. Tada se Izraelci sa svim svojim ratnicima baciše na njih. [4]Ozija posla u Betomastaim, Bebe, Kobe, Kolu i na sve područje Izraela skoroteče s porukom o onome što se dogodilo: neka svi nasrnu na neprijatelje te ih unište. [5]Čim to doznaše, svi sinovi Izraelovi jednodušno udariše na njih te su ih tukli sve do Hobe. Tako učiniše i oni koji su pristigli iz Jeruzalema i sa svih brda, jer je i njima javljeno što se dogodilo u neprijateljskom taboru. Žitelji Gileada i Galileje udariše zatim s boka te su ih žestoko tukli sve dok ne umakoše u Damask i njegove krajeve. [6]Ostali stanovnici Betulije nasrnuše na tabor Asiraca, oboriše ga te nagrabiše bogat plijen. [7]Vrativši se s pokolja, sinovi Izraelovi zagospodariše preostalim. I sela i gradići po brdima i ravnicama domogoše se silna plijena; bijaše ga doista mnogo.

Pohvale Juditi

[8]Veliki svećenik Joakim i starješine sinova Izraelovih koji su živjeli u Jeruzalemu dođoše da se dive dobročinstvu što ga Gospod učini Izraelu, da vide Juditu i da je pozdrave. [9]Kad uđoše u kuću njezinu, svi je jednodušno blagosloviše govoreći: "Ti si slava Jeruzalema! Ti si najviši

ponos Izraela! Ti si uzvišena dika roda našega! [10]Rukom svojom sve si to učinila, Izraelu dobra pribavila, Bogu samom time omiljela! Blagoslovljena da si na vječna vremena od Gospoda Svevladara." A sav narod reče: "Amen!" [11]Trideset je dana narod pljačkao tabor. Juditi dadoše šator Holofernov, svu srebrninu, naslonjače, posuđe i sav njegov namještaj. Ona uze sve to, natovari svoju mazgu, zatim dade upregnuti svoja kola te ih napuni. [12]Sve su žene Izraelove trčale da je vide, hvalile je i plesove izvodile u čast njezinu. Onda ona uze bršljane u ruke i pokloni ih ženama koje su je pratile. [13]Zatim se ona i njezine pratilice ovjenčaše maslinovim grančicama. Ona je stupala na čelu naroda i predvodila žene u plesu; slijedili su je Izraelci naoružani, okićeni vijencima i s hvalospjevom na usnama. [14]Usred sveg Izraela Judita zapjeva ovu zahvalnicu, a sav je narod glasno prihvatio taj hvalospjev.

Juditin hvalospjev

16 [1]Judita zapjeva: »Slavite Boga moga
s bubnjevima,
Gospodinu pjevajte s cimbalima,
psalam i pohvalu izvijajte mu u čast,
veličajte i zazivajte Ime njegovo!
[2]Jer Gospod Bog što dokončava ratove,
da bi udario tabor svoj usred naroda,
izbavi me iz ruke progonitelja mojih.
[3]Asur siđe s planina sjevernih,
dođe sa silnom vojskom svojom.
Mnoštvo njihovo potoke zakrči,
konji njihovi bregove prekriše.
[4]Kaza da će kraj moj zapaliti,
moje mladiće mačem isjeći,
o tlo razmrskati moju dojenčad,
kao plijen moju djecu uzeti,
ugrabiti moje djevice.
[5]Gospod Svevladar svlada ih
rukom žene jedne!
[6]Nisu im mladići silnika slomili,
Titanovi sinovi nisu ga oborili,
divovi silni nisu ga napali,

nego Judita, kći Merarijeva,
ljepotom svoga lica njega uništi!
[7]Ona svuče udovičke haljine,
da bi Izraelce ugnjetene podigla,
namaza lice mašću mirisnom,
[8]na kose prevjes stavi,
lanene halje uze da ga opčini.
[9]Sandala njemu oko zatravi,
ljepota njena dušu mu zarobi,
mač mu kroza šiju prođe.
[10]Perzijce njena hrabrost osupnu,
a Medijce smionost zaprepasti.
[11]Tad viknuše ponizni moji, a oni se prepadoše,
nemoćni moji, a oni se prestraviše;
podigoše glas, a oni u bijeg nagnuše!
[12]Djevojčicâ sasjekoše ih sinovi,
pobiše ih kao sinove odmetnika,
u boju Boga moga pogiboše.
[13]Bogu svom pjevat ću pjesmu novu.
Velik si i slavan, Gospode!
U sili divan i nepobjediv!
[14]Sva stvorenja tvoja tebi neka služe,
jer ti samo reče, i postadoše;
posla duh svoj, i on ih oblikova.
I glasu tvome nitko ne odolje.
[15]Planine će se iz temelja s vodama potresti,
hridi će se pred tobom kao od voska istopiti,
ali prema onima koji te se boje
ti ćeš i tada milostiv biti.
[16]Neznatna ti je svaka žrtva na ugodan miris,
još neznatnija pretilina paljenice,
ali tko se boji Gospoda – velik je zauvijek.
[17]Jao narodima koji ustanu na narod moj!
Bog Svevladar kaznit će ih na dan Suda:

poslat će oganj i crve u meso njihovo,
a oni će u boli jaukati zauvijek.«
[18]Kada dođoše u Jeruzalem, pokloniše se Bogu, a pošto se narod očisti, prinesoše paljenice, dragovoljne prinose i darove. [19]Judita posveti kao »herem« sve Holofernove predmete koje joj puk bijaše predao i svilene tkanine koje bijaše uzela s postelje njegove. [20]Narod se veselio tri mjeseca u Jeruzalemu pred Svetištem i Judita je ostala s njima.

Juditina starost i smrt

[21]A nakon tih dana svaki se vrati na svoju baštinu. Judita se povuče u Betuliju i osta na svom posjedu. I svega vijeka svojega bila je slavna na svoj zemlji. [22]Mnogi su je prosili, ali ona ne upozna ni jednoga čovjeka u sve dane života svojega otkad joj umrije muž Manaše i bi pridružen narodu svome. [23]Starjela je i u domu muža svojega postigla dob od sto i pet godina. Sluškinji svojoj dala je slobodu. Umrije u Betuliji. Pokopaše je u pećini Manašea, muža njezina. [24]Dom Izraelov oplakivaše je sedam dana. Prije smrti razdijelila je svoja dobra rođacima svojim i rođacima muža svojega Manašea. [25]U Juditino vrijeme, a i mnogo poslije smrti njezine, ne bijaše nikoga tko bi zadavao strah sinovima Izraelovim.[32]

[32] *Biblija*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006. str. 403–415.

Životopis

Rođena sam 29. travnja 1991. u Požegi. Pohađala sam Osnovnu školu Vladimira Nazora u Trenkovu koju sam završila 2006. godine. U lipnju 2010. godine završila sam Gimnaziju Požega u Požegi. Godine 2013. postala sam sveučilišna prvostupnica (baccalaurea) hrvatskoga jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu u Osijeku.